

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 35 (5041) 6 верасня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Змяняцца

Сезон 100:

Адрыятыка.

і змяняць

адметнасці

Едзем?

стар. 7

стар. 13

стар. 14—15

Цэнтр прыцягнення

Свята беларускага пісьменства, што адгримела ў Слоніме, на некалькі дзён цалкам змяніла рытм жыцця горада і яго жыхароў. І гэта лагічна: Слонім стаў сапраўднай сталіцай айчынай культуры. Мяркуйце самі: за некалькі дзён у горад над Шчарай завітала больш як 30 тысяч гасцей з амаль двух дзясяткаў краін свету.

Праграма святкавання ўключала імпрэзы, прысвечаныя гістарычнаму развіццю краю, тэатральнай культуры, гісторыі кнігадрукавання, мясцовай кухні, натуральна ж, літаратуры, міжнародным кантактам у галіне прыгожага пісьменства... Сюды завіталі клубы гістарычнай рэканструкцыі, калектывы вядучых тэатраў краіны, на галоўнай сцэне свята прайшлі маштабныя канцэрты вядомых выканаўцаў... А салют, які сланімчане пабачылі ўжо позна ўночы, стаўся яскравым шматкроп'ем.

Як застаецца напісанае, так застаюцца і ўражанні ад сапраўды цёплага і шчырага свята. А ў Слоніме пра Дзень пісьменства будзе нагадваць помнік Льву Сапегу, новая кнігарня «Санет» ААТ «Белкніга», адноўленыя гістарычныя будынкі, упарадкаваны канал Агінскага і мноства сімпатычных арт-інсталяцый на тэмы любові да малой радзімы, кнігі і чытання. Натуральна, і памяць пра цёплыя сустрэчы і новыя знаёмствы.

Дзень беларускага пісьменства працягвае крочыць па Беларусі. Налета яго прыме Магілёўшчына. Думаецца, у Бялынічах пачалі ўжо рыхтавацца.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 9035

акцэнтны тыдня

Пашана. Дзяржаўных узнагарод Пудастоены найлепшыя работнікі розных сфер. Адпаведны ўказ падпісаў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. Прафесар кафедры рэжысуры кіно і тэлебачання Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Уладзімір Забела ўганараваны ордэнам Пашаны, ордэнам Францыска Скарыны — загадчык кафедры малюнка Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Уладзімір Тоўсцік. Падзякай Прэзідэнта адзначаны вядучы майстар сцэны Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа Тадэвуш Кокштыс.

Віншаванне. Свята на ўсе часы. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў грамадскасць з Днём ведаў. Гэта свята «прыходзіць у наша жыццё з першым званком, застаецца з намі назаўсёды найлепшымі ўспамінамі пра школьнае дзяцінства і студэнцкае юнацтва, прасякнута пачуццём удзячнасці любімым настаўнікам за набытыя ў гэты перыяд веды і досвед», — адзначыў Прэзідэнт. «Упэўнены, што педагогі і навучэнцы настроены на сур'ёзны і дзелавы рытм вучэбных будняў. Выпускнікі гатовы прыкласці максімум намаганняў для дасягнення высокага выніку. Бацькі поўныя душэўных сіл і веры ў сваіх дзяцей», — рэзюмаваў кіраўнік дзяржавы.

Урок. Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм» правяла 2 верасня для вучняў мінскіх школ адкрыты ўрок, прымеркаваны да Дня ведаў, паведамліла БелТА. Галоўная тэма — 75-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Навучэнцаў сярэдніх школ нумар 36 і нумар 17 пазнаёмілі з гістарычнымі фактамі, няпростым лёсам удзельнікаў вайны. Супрацоўнікі «Беларусьфільма» правялі тэматычную экскурсію, паказалі кінастудыю, здымачныя павільёны. Вучням прапанавалі анімацыйныя фільмы на тэму вайны і гутарку з рэжысёрам-мультыплікатарам. А Прэзідэнцкая бібліятэка Беларусі прадставіла ўнікальныя дакументы і артэфакты часоў Вялікай Айчыннай з калекцыі «Дом урада: гісторыя, дакументы, людзі».

Брэст. У выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» пачыла свет унікальнае выданне — энцыклапедыя «Брэст.1000», прысвечанае 1000-годдзю аднаго з самых старажытных гарадоў Беларусі. Паводле дырэктара выдавецтва Уладзіміра Андрэвіча, 14 асноўных тэматычных раздзелаў выдання ўключаюць каля тысячы артыкулаў. 28 багата ілюстраваных тэматычных блокаў на трох мовах (беларускай, рускай і англійскай) шырока асвятляюць найбольш значныя гістарычныя, культурныя, навуковыя, адукацыйныя, вытворчыя, спартыўныя падзеі і выдатныя мясціны горада. У склад рэдакцыйнага савета кнігі пад кіраўніцтвам старшыні Брэсцкага гарвыканкама Аляксандра Рагачука ўвайшлі вучоныя-гісторыкі, супрацоўнікі музеяў, бібліятэк і іншых устаноў Брэста. Каардынатарам праекта выступіў доктар гістарычных навук прафесар Аляксандр Вабішчэвіч.

Спайшлі Дні культуры Кітая, урачыстае адкрыццё якіх 2 верасня прымала сцэна Вялікага тэатра Беларусі. У маі 2017 года было падпісана пагадненне паміж Міністэрствам культуры Беларусі і Галоўным дзяржаўным упраўленнем па справах друку, выдавецтва, радыё-вяшчання, кінематаграфіі і тэлебачання Кітая. Адным з важных напрамкаў міжнароднага супрацоўніцтва названыя абменныя Дні культуры. Паміж Беларуссю і Кітаем яны праходзілі ў 2011, 2012, 2015, 2017 гадах.

Агляд афіцыйных падзей ад **Інесы ПЕТРУСЕВІЧ**

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі Паэты супраць

Ад Брэста да Барнаула вайны

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ і Барнаўльскае літаратурнае агенцтва «Неа-літ» увасобілі ў жыццё літаратурна-выдавецкі праект «Брэст-Барнаул». Адміністрацыйныя цэнтры Брэсцкай вобласці і Алтайскага краю раздзяляюць многія кіламетры, але слова здольна аб'ядноўваць, а творчасць — умацоўваць адзіны духоўны фундамент.

У склад рэдкалегіі з беларускага боку ўвайшлі маладыя творцы: пісьменнік-фантаст Сяргей Беляяр, які даўно супрацоўнічае з барнаўльскімі пісьменнікамі, паэтэса Настасся Нарэйка і аўтар гэтых радкоў.

У міжнародным літаратурным зборніку прадстаўлены творы Зінаіды Дудзюк, Валерыя Грышкаўца, Любові Красеўскай, Таццяны Шульгі, Ірыны Морых, Сяргея Беляяра, Таццяны Дземідовіч, Вячаслава Бельцокова, Надзеі Парчук, Галіны Бабарыкі, Аксаны Валуй і інш. Берасцейскія творцы распылялі пра мінулае і сучаснае, паказалі аднасьць душы, якая існуе паміж творцамі, нягледзячы на вялікую адлегласць паміж Брэстам і Барнаулам.

Цікава, што кніга пачыла свет адначасова ў беларускім і расійскім выдавецтвах і стала своеасаблівым літаратурным мастком паміж двюма дзяржавамі.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

форум

Друкарскі «зубр» у Маскве

Сёлета Беларусь у якасці афіцыйнага Ганаровага гасця Сзапрошана да ўдзелу ў 32-й Маскоўскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-ярмарцы, якая адкрылася 4 верасня. Званне накладае пэўныя абавязкі, выклікае павышаную ўвагу да прадстаўлення краіны: з якімі ідэямі і думкамі мы на вялікай пляцоўцы? У чым адрозненне ад мінулага года? Плошчу ў 222 квадратныя метры трэба запоўніць не толькі кнігамі і кніжнымі праектамі, але і цікавымі падзеямі.

Як адзначыў напярэдадні фэсту намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі, канцэпцыя беларускіх удзельнікаў выстаўкі тая ж, што і на сёлетняй кніжнай выстаўцы ў Мінску — тэма малой радзімы, якая была і застаецца актуальнай: і па колькасці наведвальнікаў, і па камерцыйным складніку гэта стала зразумела яшчэ з вынікаў працы на мінскім форуме. Забудова каля стэнда сімвалізуе Год малой радзімы і беларускую гасціннасць...

На прэзентацыйна-выставачнай пляцоўцы — праект Уладзіміра Ліхадзедава «У пошуках страчанага» пад сэнсавай нагузкай «25 гадоў беларускай дзяржаўнасці — 25 кніг». У выданых сабраны ўнікальныя калекцыі паштовак, якія адлюстроўваюць і мінулае, і сучаснасць. Праект дапоўнены скульптурнай кампазіцыяй зубра, змантаванага са старых друкарскіх станкоў, — як сімвал і аснова ведаў, буквары, Бібліі і ўсяго, што сёння ўвасабляе паняцце дзяржаўнасці. На Дні беларускага пісьменства зубр гэты ўжо вабіў наведнікаў, выклікаючы пэўныя алузіі і асацыяцыі з гістарычнымі падзеямі краіны.

Пляцоўка для гандлю: беларуская кніга нязменна выклікае цікакасць у расійскага чытача. Сёлетнім закупнікам шанцуе: кожны з іх мае магчымасць аддрукаваць старонку скарынаўскай Бібліі на станку па тэхналогіях XVI стагоддзя.

Асноўная справа на выстаўцы — прэзентацыя айчынных выдавецтваў, якія працуюць над вырашэннем сацыяльна значных пытанняў падтрымкі культуры.

Праграма ўдзелу Беларусі ў выстаўцы прадугледжвае тэматычныя дні: «Усе госці — у дом»; дзень, прысвечаны міжнароднаму супрацоўніцтву, яшчэ дзень — 75-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў (агульная для абодвух народаў тэма). Трэці дзень праходзіць пад назвай «Наша радзіма — Беларусь» і прысвечаны малой радзіме: прэзентацыі іміджавых кніг, расповеды аб турыстычным

літаратурнай студыі «Вобраз» у СШ № 168 (12.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

7 верасня — на паэтычны марафон «Любімы пункт на карце» з удзелам членаў аддзялення ў межах святкавання 1000-годдзя Брэста каля кінатэатра «Беларусь» (12.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

13 верасня — на прэзентацыю зборніка «Казкі Шаркаўшчыны» з удзелам Міледзія Кукуця ў Шаркаўшчынскі РДК (13.30).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

9 верасня — на сустрэчу з Дзмітрыем Радзівончыкам з цыкла «Увага: паэзія!» у Гродзенскі дзяржаўны прафесійна-тэх-

Творцы — Івацэвічам»

Пры падтрымцы Асацыяцыі абароны інтэлектуальнай уласнасці Тэатр паэзіі Мінскага гарадскога аддзялення СПБ браў удзел у святкаванні 500-годдзя горада Івацэвічы. Аматарам высокага мастацкага слова прадставілі два спектаклі. У першым — «Радзіма наша — Беларусь» — прагучалі як творы класікаў — Максіма Багдановіча і Янкі Купалы, так і сучасных паэтаў — Міхася Пазнякова, Анатоля Аўруціна і Таццяны Жылінскай. У імпрэзе ўдзельнічалі мастацкі кіраўнік Тэатра паэзіі Вольга Багушыньска, уладальнік Гран-пры конкурсу чытальнікаў паэзіі Роберт Багушыньскі, Міхась Пазнякоў і Таццяна Жылінская.

Другі спектакль быў цалкам прысвечаны творчасці паэтэсы Лізаветы Палеес. Аўтар і рэжысёр спектакля — Святлана Яфрэмава. На сцэне ігралі Вольга Багушыньска, Святлана Яфрэмава і Лізавета Палеес.

Гучныя апладысменты, словы падзякі прысутных, што сабраліся ў мясцовым Палацы культуры, засведчылі: паэзію ў Івацэвічах любяць. Гледачы маглі набыць кнігі сталічных літаратараў.

Тэатр паэзіі, які працуе пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы, 25 верасня распачне новы тэатральны сезон.

Павел КУЗЬМІЧ

патэнцыяле нашай краіны, аб тым, як жылі нашы продкі: у якія касцюмы апраналіся, якія стравы любілі гатаваць. Чацвёрты дзень аўтарскі. «Мы хочам паказаць, што ў нас ёсць творцы, якія пішуць цікавыя захапляльныя і пазнавальныя кнігі, — падзялілася задумкамі дырэктар выдавецтва «Народная асвета» Віктарыя Калістратава. — Пройдуць прэзентацыі Людмілы Рублёўскай і Наталлі Батраковай. Нават касманаўт Пётр Клімук абяцаў прыйсці на выстаўку, каб падтрымаць удзельнікаў!» Пяты дзень будзе прысвечаны працы з чытачамі: кожны зацікаўлены зможа няспешна пагартаць кнігу, пачытаць урывак з твора на стэндзе. Чакаецца шмат мультымедыяных прэзентацыйных праектаў.

Сёлета ў выстаўцы бяруць удзел і музейныя ўстановы: Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа, а таксама замкавы комплекс Міру, у якіх — свае праграмы і праекты. Не засталіся ўбаку Нацыянальная бібліятэка Рэспублікі Беларусь, Прэзідэнцкая бібліятэка.

Дарэчы, калі летас кніжная выстаўка зачынялася ў 18.00, то гэтым разам яе дзверы расчынены да 20.00, каб пасля працоўнага дня яе мог наведаць кожны масквіч і, зразумела, госць сталіцы!

Яна БУДОВІЧ

нічны каледж бытавога абслугоўвання насельніцтва (8.30).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

8 верасня — на Свята беларускага слова ў межах літаратурнай гасціўні «Магія слова» з удзелам пісьменнікаў і грамадскіх аб'яднанняў горада і вобласці ў Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (16.00).

10 верасня — на прэзентацыю кнігі Жанны Міус «Дзіўныя дзеткі» ў дзіцячую бібліятэку-філіял імя А. С. Пушкіна (11.00).

12 верасня — на сустрэчу з Наталляй Ніканчук «Прагну роднага слова» ў інтэрнат № 4 Белдзяржсельгасакадэміі (19.00).

12 верасня — на сустрэчу з Жаннай Міус у аддзел абслугоўвання школьнай малодшых класаў абласной бібліятэкі (г. Магілёў, б-р Леніна, 1) (11.00).

за падзеяй

Унікальная і непаўторная

Прэзентавалі факсімiле Берасцейскай Бібліі

1500 старонак, 15 кілаграмаў, 1,5 тысячы еўра — кароткае, таму не дастаткова змястоўнае апісанне факсімільнага выдання знакамітай Берасцейскай Бібліі, якая ўжо стала легендай. Самае вялікае, самае дарагое і самае загадкавае факсімiле ў гісторыі беларускага кнігадруку прэзентавалі ў прэс-цэнтры Дома прэсы.

Сёння ў Беларусі захоўваецца толькі пяць асобнікаў унікальнай кнігі: два — у дзяржаўных установах, тры — у прыватных калекцыях, але ніводны з іх не з’яўляецца поўным. Болей чым 15 гадоў фарміраваліся ідэя і план узнаўлення Берасцейскай Бібліі. Неабходную дапамогу Нацыянальнай бібліятэцы аказала закрытае акцыянернае таварыства «Белнафтастрах».

— Упэўнены, што гэтая кніга ўвойдзе ў гісторыю сучаснай беларускай культуры, як увайшло ў гісторыю і самае першае выданне Берасцейскай Бібліі, што была надрукавана на сродкі Мікалая Радзівіла Чорнага ў 1563 годзе. Але ідэя так і засталася б не рэалізаванай, калі б не дзяржаўна-прыватнае партнёрства, — падкрэсліў намеснік дырэктара па навуковай рабоце і выдавецкай дзейнасці Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Алесь Суша, які стаў каардынатарам і навуковым кіраўніком выдання. Ён жа — аўтар дадатку «Асэнсаванне шэдэўра».

Пры рэстаўрацыі кнігі шмат часу і намаганняў было прыкладзена не толькі для аднаўлення арыгінальных тэкстаў, але і для стварэння знешняга падабенства з арыгіналам.

— Над праектам у выдавецтве працавалі 10 чалавек. Мы праводзілі адмысловае даследаванне, як у тую эпоху афармляліся падобныя выданні. Мы імкнуліся да таго, каб кніга выглядала так, быццам была выдадзена ў 1563 годзе, — расказала Кіра Слешыкава, арт-дырэктар выдавецкага дома «Сегмент». — Больш за тое, злучэнні і мацаванні кнігі, карашок — усё дакладна прапрацавана. Мы ўзнавілі тэхніку ручнога фарбаванага абрэзу — на абрэзах Біблія пафарбаваная ў два колеры: залаты і зялёны. Каларыт таксама быў абраны невыпадкова, паколькі каляровая гама, падабраная для афармлення кнігі, лічылася класічнай у тых часы на тэрыторыі Беларусі.

Пераплёт і вокладку выдання, у тым ліку металічныя зашпількі і стужку-закладку лясэ, рабілі па старажытных тэхналогіях і цалкам уручную. Таму кожная кніга ўнікальная і непаўторная, з рознымі цісненнем і фурнітурай, як і ў XVI стагоддзі. Факсімiле перадае ўсе ўласцівасці арыгінала — асаблівую паперу, тып друку, рукапісныя каментарыі і пазнейшыя бібліятэчныя штампы.

Асновай для яго стаў асобнік, які захоўваецца ў Тарунскай бібліятэцы (некалі ён належаў сям’і культурнага дзеяча ВКЛ Багуслава Радзівіла).

Сёння існуе шмат гісторый і легенд, звязаных з арыгіналам. Так, насамрэч Берасцейская Біблія была настолькі дарагая, што некаторыя шляхціцы перадавалі ў пасаж дочкам (як грошы ці нерухомаць). Ёсць і версія, згодна з якой дзеці канцлера ВКЛ Мікалая Радзівіла Чорнага з рэлігійных перакананняў знішчылі працу бацькі: спалілі ўсе знойдзеныя экзэмпляры Берасцейскай Бібліі. Аднак даследчыкі прыйшлі да высновы, што гэта міф. У розных навуковых крыніцах часта няправільна пазначаная колькасць старонак Берасцейскай Бібліі: насамрэч іх каля 1500.

Дарэчы, у Нацыянальнай бібліятэцы гатовыя дадрукоўваць кнігу далей па замовах — кошт самага дарагога фаліянта ў скурной вокладцы і з багатай фурнітурай ацэньваюць прыкладна ў 3,5 тысячы беларускіх рублёў. Ужо выдадзеныя факсімiле Берасцейскай Бібліі былі падрыхтаваныя да 1000-годдзя горада Брэста, святкаванне якога пройдзе 6-7 верасня. 10 асобнікаў узнёўленай Бібліі перададуць у падарунак гораду падчас урачыстасцяў.

Яўгенія ШЫЦЬКА

перспектывы

Сюжэт Караткевіча для кітайскага чытача

Пытанне выдання беларускіх аўтараў у Кітаі стала прыярытэтным падчас перамоў нашай дэлегацыі на XXVI Пекінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы напрыканцы жніўня. Першая кніга, якую нашы выдаўцы імкнуцца перакласці і адкрыць кітайскаму чытачу, — «Дзікае паляванне караля Стаха» Уладзіміра Караткевіча. Пра найбліжэйшыя перспектывы беларуска-кітайскага супрацоўніцтва расказалі ўдзельнікі дэлегацыі падчас прэс-канферэнцыі ў прэс-цэнтры Дома прэсы.

— Ключавы кірунак для нас — «заваёўванне» рынку той краіны, з якой у нас наладжаныя кантакты, у прыватнасці Кітай. У 2020 годзе мы будзем святкаваць юбілей Уладзіміра Караткевіча, таму вырашылі пазнаёміць кітайскіх кнігавыдаўцоў менавіта з яго твораў, — распавёў кіраўнік дэлегацыі намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі. — «Дзікае паляванне караля Стаха» — кніга, якая можа выклікаць

стапрацэнтную цікавасць у самай рознай аўдыторыі. Гэты гістарычны дэтэктыў уваголе захаванае сюжэтам і, самае галоўнае, беларускім.

Праект нятанна. Толькі пераклад абыдзецца прыкладна ў 15—17 тысяч долараў. Але беларускі бок гатовы ісці на значныя ўступкі для падтрымання міжнароднага праекта: паспрыць у бясплатным прадастаўленні аўтарскага права на твор Уладзіміра Караткевіча і дапамагчы пры ілюстраванні кнігі.

Кітайскі бок зацікаўлены таксама ў з’яўленні на рынку дзіцячых кніг беларускіх аўтараў.

— Мы прывезлі шэраг нашых выданняў для дзяцей з маляўнічымі ілюстрацыямі, дзе аб’ём перакладу меншы, чым у «Дзікім паляванні караля Стаха», ды і кошт, адпаведна, таксама. Сярод іх — дзіцячы дэтэктыў Ірыны Токаравай «Прыгоды сышчыка Хомса і доктара Сладсана», народныя «Вячэрнія казкі», — расказаў дырэктар «Паліграфкамбіната

імя Я. Коласа» Ігар Малаян. — Цікаваць да беларускіх аўтараў, культуры і гісторыі нашай краіны ў Кітаі сапраўды адчуваецца. Таму планы ў нас вялікія.

Супрацоўніцтва Беларусі і Кітая ў галіне кнігавыдання доўжыцца не адзін год і мае канкрэтныя вынікі. Так, у Мінску ў перакладзе на беларускую і рускую мовы выдадзеныя ўжо больш чым 30 кітайскіх аўтараў. Пры фінансавай падтрымцы кітайскага боку выйшлі спецыяльныя нумары часопісаў «Нёман», «Малодосць», «Бязрозка», «Вясёлка». А ў Кітаі сёлета пабачыць свет «беларускі нумар» аўтарытэтнага літаратурнага часопіса «Захад». На сустрэчы з дырэктарам і галоўным рэдактарам выдавецтва «Сучасны свет» Дзін Юнь быў прэзентаваны праект «10 знакамітых людзей Беларусі», рэалізаваны пры падтрымцы Пасольства Беларусі ў Кітаі. Кніга ўжо прадаецца ў сетцы кнігагандлю КНР.

Яўгенія ШЫЦЬКА

7 верасня 65 гадоў спаўняецца Аляксандру Быкаву, паэту.

7 верасня 65-годдзе святкуе Валерыі Марчанка, празаік, публіцыст.

9 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Дзмія Івановай, заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь.

9 верасня — 80 гадоў з дня нараджэння Віктара Веліжаніна (1939—2007), графіка.

9 верасня 70-гадовы юбілей адзначае Нагіма Галеева, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь.

10 верасня 70 гадоў спаўняецца Людміле Кружлік, паэтэсе.

10 верасня — 115 гадоў з дня нараджэння Валярыяна Дваракіўскага (1904—1979), графіка.

10 верасня — 110 гадоў з дня нара-

джэння Валянціна Ціхановіча (1909—1978), графіка.

10 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Яўгена Лебава (1929—2000), кампазітара, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, народнага артыста БССР і СССР.

10 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Аркадзя Кандрусевіча (1929—1995), празаіка, мастака.

12 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Мікалая Магукоўскага (1929—2001), драматурга, журналіста, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

12 верасня 70-гадовы юбілей адзначае Леанід Казыра, перакладчык, літаратурнаўца.

13 верасня — 105 гадоў з дня нара-

джэння Рувіма Яўраева (1914—1987), заслужанага артыста БССР.

13 верасня — 80 гадоў з дня нараджэння Анатоля Зайцава (1939—2009), графіка, афарміцеля.

13 верасня — 75 гадоў з дня нараджэння Алеся Лабанка (1944—2005), заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь.

13 верасня — 70 гадоў з дня нараджэння Сяргея Краўчанкі (1949—2014), заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь.

Калектыў Гродзенскага абласнога Кадзьялення СПБ выказвае шчырыя спачуванні паэту Мікалаю Іваноўскаму ў сувязі з напаткаўшым яго горам — смерцю МАЦІ.

люстэрка тыдня

Выстаўка «Даўніна і навізна. Рускае ювелірнае мастацтва XVIII стагоддзя» (рэліквіі з асобай скарбніцы Дзяржаўнага гістарычна-га музея Масквы) адкрыецца заўтра ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі. Экспазіцыя азнаёміць з вырабамі вядомых прадстаўнікоў ювелірных цэнтраў: Масквы, Вялікага Усцюга, Табольска, Калугі. На выстаўцы паказаны ўсё спектр модных тэм і стылявых кампазіцый у дэкоры, які вызначаў раскошны побыт рускай арыстакратыі: мудрагелістыя, пышныя формы расліннага арнаменту барока, эмблематычныя выявы-малюнкi, міфалагічныя сюжэты класіцызму. Выстаўка прызначана паказаць пошук выразнай формы ў творах рускіх ювеліраў новага часу, напоўненага свежымі тэмамі і вобразамі еўрапейскага мастацтва. Экспазіцыя будзе працаваць да 3 лістапада.

Нацыянальная экспазіцыя Беларусі адкрылася на VIII Пекінскім міжнародным біенале, паведамілі ў Пасольстве Беларусі ў Кітаі. Нацыянальны павільён прадстаўляе 25 работ беларускіх мастакоў і скульптараў, выкананых у найлепшых традыцыйных акадэмічнай школы беларускага выяўленчага мастацтва — з апорай на аўтэнтныя традыцыі народнай культуры і з улікам найноўшых тэндэнцый сучаснага мастацтва. Сярод экспанатаў — жывапіс, ручная і тыражная графіка, скульптура, ткацтва. Да ўвагі глядачоў — як шырокая стылявая панарама, так і розныя пакаленні беларускага мастацтва. Прысутнасць унікальных аўтарскіх сусветаў у адной экспазіцыі дае магчымасць зрабіць падарожжа ў сучаснае мастацтва Беларусі і зразумець, што асноўнымі тэмамі з’яўляюцца гуманістычныя ідэалы — характава, гармонія, каштоўнасць чалавечага жыцця і вера ў дабро.

Фатаграфіі інфармацыйнага агенцтва БелТА прадстаўлены на I Армянскім міжнародным фотаконгрэсе, у якім бяруць удзел фатаграфы з 20 краін. Работы дэманструюцца ў 39 павільёнах: ад аэрапорта Звартноц да рэзідэнцыі прэзідэнта, у Музеі Аванеса Туманяна, на дзвюх станцыях Ерэванскага метрапалітэна і ў шэрагу іншых месцаў. У прыватнасці, фатаграфіі БелТА выстаўлены на станцыі метро «Маршал Баграмян». Паводле Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Беларусі ў Арменіі Ігара Назарука, важнае значэнне выстаўкі ў тым, што гэта чарговая магчымасць прадставіць асаблівасці беларускай культуры, нацыянальных традыцый. Фотаконгрэс праводзіцца пад эгідай мэры Ерэвана і прадоўжыцца да 24 верасня.

На натурнай пляцоўцы Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм», што ў Смалевіцкім раёне, здымаюць расійскі серыял «Угрум-рака». Расійская кінакампанія «Рускі праект» Дзяніса Еўсцігнева сумесна з беларускім прадзюсарам Сяргеем Зыгмантовічам рыхтуе серыял рэжысёра Юрыя Мароза. Галоўныя ролі выконваюць вядомыя расійскія акцёры Аляксандр Балуюе, Раман Мадзьянаў, Юлія Перасільд, Станіслаў Дужнікаў. На пляцоўцы пабудавалі вялікія дэкарацыі: дамбу, хату старцаў, прыстань, баракі, скіт, прыіск. Для здымак серыяла ў «Беларусьфільма» арандуецца касцюмы і рэквізіт, выкарыстоўваюцца паслугі піратэхнічнага ўчастка. Здымкі 16-серыйнага кінастужкі на аснове аднайменнага рамана Вячаслава Шышкова на натурна-пляцоўцы будуць праходзіць да канца снежня. Серыял Юрыя Мароза — другая адаптацыя рамана. Першая экранізацыя выйшла ў 1968 годзе.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Свята: калейдаскоп уражанняў

Цёплыя ўсмешкі, хуткія гутаркі з добрымі знаёмымі, новыя сустрэчы і станоўчыя эмоцыі. Кожнае вялікае свята праз мноства прысутных гасцей і багатую праграму пакідае занадта мала часу, каб завітаць на

ўсе імпрэзы, наведць усе пляцоўкі, павіншаваць усіх аўтараў новых кніг, лаўрэатаў прэмій, пераможцаў конкурсаў... Так, XXVI Дзень беларускага пісьменства ў Слоніме атрымаўся вельмі яркаваты, цёплы. Пасля яго застаўся цэлы калейдаскоп думак і ўражанняў.

ПАЧАТАК

Можна сцвярджаць, што святкаванне распачалося яшчэ напярэдадні асноўнага дня фэсту, прызначанага на 1 верасня. Ужо ранкам 31 жніўня адбылося адкрыццё кнігарні «Санет», на галоўнай пляцоўцы распачаў працу Фэстываль кнігі і прэсы, дзе былі прадстаўленыя навінкі айчынных выдавецтваў, рэспубліканскія і гродзенскія абласныя друкаваныя СМІ, распачаўся гандаль кнігамі, арганізаваны кніжным магазінам «Цэнтральны» (Мінск). Тут жа разгарнуўся «Друкарскі двор» калекцыянера і мецэната Уладзіміра Ліхадзедава, дзе «пасяліўся» дызайнерскі стым-панк-зубр.

На дзятчэй пляцоўцы ў гарадскім парку ўвесь дзень праходзілі імпрэзы для маленькіх чытачоў, зладжаныя дзяржаўнымі выдавецтвамі, у Слоніміскім тэатры адбыўся фінал Рэспубліканскага конкурсу чытальнікаў «Жывая класіка», а ў дворыку каля яго арганізавалі беларускі куток, дзе былі прадстаўленыя нацыянальныя касцюмы, вырабы з гліны і дрэва, тканыя дываны і ручнікі.

Слонім сапраўды рыхтаваўся: дзе-нідзе ў горадзе з'явіліся тэматычныя лаўкі, што заклікаюць да чытання, «стосікі» кніг класікаў, на якія можна прысесці, інсталіцы — згадкі пра слаўную мінуўшчыну, а фасады дамоў гасцінныя сланічане ўпрыгожылі васількамі.

— Я прысутнічаю тут не толькі як пасол, але і як пісьменнік, бо ўжо выдала некалькі кніг у жанры фэнтэзі. З абсалютнай упэўненасцю магу сцвярджаць, што літаратура — адна з наймацнейшых сіл, якая яднае народы, — адзначыла Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Індыі ў Беларусі Сагніта Багадур. — Напрыклад, мой любімы жанр фэнтэзі лічу адным з самых старых у свеце. Мяркуйце самі: мы ўсе яго ведаем з дзяцінства. Бо спачатку нам чыталі, а потым мы самі чыталі казкі, легенды, гісторыі нашых народаў. Калі расла, доўгі час захаплялася казкамі, створанымі ў розных краінах, а потым пачала пісаць сама.

Спадарыня пасол выказала спадзяванне, што прыйдзе час, і яе кнігі пабачаць свет у нашай краіне ў перакладзе на беларускую мову.

Глеб Кудрашоў, кразнаўца і публіцыст з Украіны, выкладчык кафедры журналістыкі Палтаўскага нацыянальнага педуніверсітэта, у сваім выступленні заўважыў, што ў Свяце беларускага пісьменства бярэ ўдзел ужо трэці раз. На форум ён прывёз рарытэт — «Энеіду» Івана Катлярэўскага ў перакладзе Аркадзя Куляшова. Гэта выданне 1969 года з аўтографам паэта-перакладчыка было знойдзена амаль выпадкова ва ўніверсітэцкіх архівах і стала адным з яркаватых сведчанняў жывых літаратурных сувязяў. А яшчэ ў якасці падарунка ўкраінскі

«Вялікая місія Дня пісьменства — аб'ядноўваць усіх беларусаў свету, перадаць новым пакаленням літаратурныя і мастацкія скарбы нашага народа, любоў да матчынай мовы, выхоўваць беражлівае стаўленне да помнікаў даўніны, садзейнічаць умацаванню пачуцця гонару за Радзіму», — адзначыў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ў прывітанні ўдзельнікам і гасцям Дня беларускага пісьменства.

Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што гэтае свята займае пачэсную пазіцыю сярод найважнейшых падзей культурнага жыцця краіны і з'яўляецца добрай нагодай яшчэ раз звярнуцца да спрадвечных нацыянальных традыцый і асэнсаваць іх месца ў цяперашнім часе.

Слонім, адзін з найстаражытнейшых гарадоў Беларусі, які за сваё шматвяковае існаванне неаднойчы германічна пераадолеў суровыя выпрабаванні, захаваў гістарычныя карані і гарманічна спалучае ў абліччы мінулае і сучаснасць, звярнуў увагу Прэзідэнт.

Падчас сурочэння Нацыянальнай літаратурнай прэміі выступае старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец.

ўвайшлі ў трохтомнік «Анталогія рускай паэзіі Літвы»; рыхтуецца да выхаду першы казахска-беларускі альманах; сябар Саюза пісьменнікаў Грузіі Аляксандр Элердашвілі пераклаў на грузінскую мову санеты Янкі Купалы. І гэты пералік можна доўжыць...

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ, ЛІТАРАТУРНАЯ

Нягледзячы на тое, што Дзень беларускага пісьменства яднае многія віды культуры, кірункі мастацтва, галоўнымі яго гаспадарамі з'яўляюцца літаратура і слова. Таму вельмі прыгожай традыцыяй стала правядзенне цырымоніі ўзнагароджання пераможцаў конкурсу «Нацыянальная літаратурная прэмія» менавіта падчас цырымоніі адкрыцця свята, на яго галоўнай сцэне. Вось і сёлета пад гучныя авацыі кветкі, прызы і дыпламы атрымалі шанюныя пісьменнікі і літаратуразнаўцы: Мікола Маляўка, Алег Ждан, Святлана Калядка, Станіслава Умец, Віктар Хурсік і Уладзімір Ягоўдзік (ён, дарэчы, ураджэнец Слонімішчыны).

— Мы вельмі ўдзячныя нашым калегам, чытачам з іншых краін, якія завіталі на свята, — падкрэсліў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец. — Але менавіта сёння хачу выказаць асаблівую ўдзячнасць жыхарам Гродзеншчыны за клопат пра нашу нацыянальную літаратуру і пісьменнікаў.

— Сучаснае грамадства ўваходзіць у перыяд постіндустрыяльнага развіцця. Але гэта не значыць, што прамысловасць знікне. Гэта значыць, што асноўнымі персонамі, якія забяспечваюць прагрэс, становяцца дасведчаныя, адукаваныя, культурныя асобы, аматары чытання, — адзначыў старшыня журы конкурсу, доктар філагічных навук, дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі Іван Саверчанка. — Святла беларускага пісьменства — не толькі свята нацыянальнай літаратуры, гэта і свята гуманітарных ведаў. Яны — стрыжань нацыянальнай ідэі, ядро інфармацыйнай бяспекі і галоўны інструмент захавання нашай ідэнтычнасці. Кнігі лаўрэатаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі гэта яшчэ раз пацвярджаюць.

КІРУЕМСЯ Ў ГОРАД НАД ДРУЦЦЮ

— Свята было яркім, эмацыянальным, але, на жаль, завяршаецца. Нашы госці

атрымалі незабыўныя ўражання. Асабліва ўдзячнасць — жыхарам Слоніма, бо менавіта на іх была ўскладзеная асноўная адказнасць па прыёме гасцей і падрыхтоўцы горада. Мы справіліся, думаю, сорамна не будзе. Здаецца, зусім нядаўна, год таму, я вась так жа стаяў на сцэне ў Іванаве, прымаў эстафету фэсту, а ўжо сам яе перадаю з пажаданнем зрабіць Свята пісьменства ярчэйшым, дадаць новыя рашэнні, — кажа старшыня Слонімскага райвыканкама Генадзь Хоміч падчас цырымоніі перадачы эстафеты на Магілёўшчыну.

Бялынічы, што налета прымуць Свята беларускага пісьменства, выдуць адлік сваёй гісторыі з XVI ст. і сапраўды маюць што прадставіць гасцям. Старажытнае мястэчка, якое, тым не менш, валодае Магдэбургскім правам, мае слаўную мінуўшчыну. Тут, як і ў Слоніме, гаспадарылі Агінскія, але іх маёнтак і сад, на жаль, страчаныя. Тут нарадзіліся народны мастак Вітольд Бялыніцкі-Біруля, вядомы паэт Ігар Шклярэўскі, нашы сучаснікі празаік Наталля Батракова і блюз-музыкант Юрый Несцярэнка.

— Калі я пабачыў, як быў падрыхтаваны Слонім, арганізавана свята, то пераканаўся, што Дзень беларускага пісьменства — сапраўды народны фэст, у якім бяруць удзел амаль усе жыхары горада і раёна. Думаю, вашы ўрок будзе карысным і для нас налета. Але ўжо запрашаю! — адзначыў старшыня Бялыніцкага райвыканкама Васіль Захаранка.

Эстафета перададзена, святочныя агні згаслі, адгрымеў канцэрт, салют скончыўся...

Але горад не надоўга развітаецца з гасцямі. Налета Слонімішчына прыме яшчэ адзін вялікі фэст, прымеркаваны да 550-годдзя з'яўлення іконы Маці Божай Жыровіцкай і 500-годдзя заснавання Свята-Успенскага Жыровіцкага манастыра. Думаецца, кніжна-літаратурны акцэнт тут таксама будзе зроблены.

Р. С. Дарэчы, рэдакцыя «ЛіМа» пасля свята не засталася з пустымі рукамі. Наш калектыў, а таксама сталы аўтар са Слоніма Сяргей Чырдын перамаглі ў першым конкурсе за найлепшае асвятленне тэматыкі Дня беларускага пісьменства ў рэспубліканскіх друкаваных СМІ і атрымалі дыпламы Гродзенскага аблвыканкама. Але гэта зусім не азначае, што на старонках «ЛіМа» чытачы больш не пабачаць тэкстаў-водгулля Дня пісьменства. Вас чакае яшчэ шмат цікавага!

Марына ВЕСЯЛУХА

ПРЫПЫНАК: ЖЫРОВІЦЫ

Міжнародны круглы стол «Мастацкая літаратура як шлях адно да аднаго» таксама стаў адной з першых значных падзей у межах Дня беларускага пісьменства. Форум, у якім узялі ўдзел пісьменнікі, перакладчыкі, выдаўцы, журналісты з 14 краін, прайшоў непадалёк ад Слоніма, у старажытных Жыровіцах.

— Месца нашай сённяшняй сустрэчы, якая, дарэчы, ужо адбываецца 13-ы раз і стала добрай традыцыяй, абрана невыпадкова, — падкрэсліў міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Карлюкевіч. — Тут — вядомы цэнтр духоўнасці і культуры краіны, а налета на гэтай светлай ямлі будзе адзначацца вялікі юбілей — 500-годдзе заснавання Свята-Успенскага Жыровіцкага манастыра і 550-годдзе з'яўлення Жыровіцкай іконы Божай Маці.

Падчас круглага стала ўдзельнікі разважалі пра важнасць будаўніцтва літаратурных мастоў паміж краінамі і народамі, пра неабходнасць падтрымліваць нацыянальныя літаратуры, што захоўваюць культурную разнастайнасць і такім чынам садзейнічаюць справе супрацьстаяння глабалізацыі, натуральна, абмяркоўвалі сумесныя праекты — рэалізаваныя і магчымыя.

госць прадставіў на свяце адмысловую пячатку з лагатыпам Дня пісьменства. Набываючы кнігу ў кнігарні «Санет», падчас свята ў ёй можна было бясплатна пакінуць такі знак на памяць. А ў краме потым жартавалі: «Будзем так адзначаць камандзіроўкі».

Праўнук Яўхіма Карскага, пісьменнік і архіваіст Аляксандр Карскі, прадставіў двухтомнік, дзе падрабязна апісана біяграфія знакамітага даследчыка, прадстаўлены яго ўнёсак у пашырэнне вядомасці беларускай культуры і літаратуры ў свеце. Так, кнігі Карскага друкаваліся ў Германіі, Балгарыі, Польшчы, ён наладжваў сувязі з Японіяй і Кітаем.

Госці разважалі пра многае: пра любоў да Беларусі і захапленне руплівасцю айчынных творцаў, нястомнасцю перакладчыкаў; пра важнасць развіцця народнай дыпламатыі, адной з рэалізацый якой з'яўляюцца ўзаемныя пераклады (сапраўды, менавіта літаратура нам дапамагае як нельга лепш зразумець адно аднаго).

Так, зусім нядаўна ў Ташкенце пабачыў свет зборнік перакладаў сучасных беларускіх паэтаў на ўзбекскую мову, некалькі дзясяткаў нашых аўтараў публікаваліся на старонках часопіса «Сибирские огни»; беларускія вершы і проза

Вандроўка да Слова

Ужо больш як чвэрць стагоддзя па Беларусі падарожнічае навукова-творчая экспедыцыя «Дарога да святыняў». Сёлета яна наведала Міншчыну, Брэстчыну і Гродзеншчыну і завяршылася ў сталіцы Дня беларускага пісьменства — у Слоніме.

Праект, што ствараўся групай энтузіястаў на пачатку 90-х, з часам перарос у з'яву не толькі рэспубліканскага, але і міжнароднага значэння. Адметна, што, з'яўляючыся арганічнай часткай штогадовага літаратурнага свята, экспедыцыя адразу засведчыла свае шырокія абсягі, спалучыўшы асветніцкую, духоўную і ўтылітарную функцыі. У гэтым маглі пераканацца навучальныя, культурныя ўстановы, працоўныя калектывы, творчыя суполкі, да якіх завітвалі выступоўцы. Пасля прыбыцця ў пэўны населены пункт спачатку адбывалася рэлігійная частка: хрэсны ход, пасадка Саду малітвы, сустрэчы з духавенствам і вернікамі. Затым экспедыцыя падзялялася на групы ў некалькі чалавек і выпраўлялася на сустрэчы з мясцовымі жыхарамі і творчай інтэлігенцыяй. Такі фармат дазваляў ахапіць адразу разнастайныя і рознаўзроставыя аўдыторыі.

— Вандроўка сталела, набывала новыя традыцыі, — распавёў кіраўнік экспедыцыі Алесь Лапата-Загорскі. — Мы багатыя вопытам. Канферэнцыі, сустрэчы мабільных груп з навучэнцамі, прыхаджанамі, зацікаўленымі — усё гэта напрацоўвалася гадамі. Відаць, вышынямі такога алгарытму сталі выступленні ў Светлагорску ў 2016 годзе, калі мы разбіліся на 13 груп у школах, потым сышліся яшчэ ў 6 месцах, дзе сабралася больш дарослая аўдыторыя, а пасля адбылася агульнагарадская канферэнцыя. Такім чынам, у выніку зладжанай праграмы ўвесь горад быў задзейнічаны ў святочных мерапрыемствах... Наша галоўная задача — каб кожны населены пункт адчуў атмосферу Дня беларускага пісьменства.

Выступаючы на адкрытай пляцоўцы каля храма Свяціцеля Мікалая Судатворца ў гарадскім пасёлку Чысць на Маладзечаншчыне, пісьменнік Анатоль Бутэвіч адзначыў:

— «Дарога да святыняў» для мяне асабіста — той настраёвы, энергетычны напой, які дае магчымасць пасля вандроўкі яшчэ цэлы год жыць адметнымі эмоцыямі. Такія сустрэчы, дзе адбываецца паяднанне думак тых, хто выступае і тых, хто слухае, дазваляюць сцвярджаць: чым больш мы ездзім па Беларусі, тым больш сеем тое насенне, якое заўтра прарасце добрымі справамі. На зямлі хапае ўсяго: і добрага, і благага. Але навошта мно-

жыць благае — яно ж вернецца да нас. Таму заклікаю ўсіх сеяць добрае...

Навуковую частку прадстаўлялі літаратуразнаўцы, супрацоўнікі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Сцяпан Лаўшук і Ігар Шаладонаў.

— Наша экспедыцыя прымеркавана да святкавання Дня беларускага пісьменства, які толькі ў нас, у Беларусі, адзначаецца на дзяржаўным узроўні. І ўсе мы, жыхары краіны, у той ці іншай ступені далучаны да пісьменніцкага слова, — падкрэсліў Сцяпан Лаўшук.

Паэтычным словам з прысутнымі дзяліліся Генадзь Пашкоў, Вадзім Спрынчан, Яўген Пясецкі, Янка Лайкоў. Натхнёна дэкламавала вершы народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч.

Адметна, што «Дарога да святыняў» чарговы раз пацвердзіла свой міжнародны статус: у Ракаве да экспедыцыі далучыліся прафесар-славіст Іван Чарота і гасць з Сербіі — праваслаўны публіцыст і перакладчык Ранка Гойкавіч. А ўвечары пад велічнымі сценамі Свята-Елісееўскага Лаўрышаўскага мужчынскага манастыра ў вёсцы Гнесічы на Навагрудчыне адбылося, бадай, самае

відовішчнае дзейства: удзельнікі экспедыцыі, праваслаўныя манахі і святары сабраліся ў кола вакол вогнішча. Чыталіся вершы, прамаўляліся ўзнёслыя словы, панавала цёплая прыязная атмасфера. У выкананні ансамбля сярэднявечнай музыкі «Вір» з Барысава прагучала песня на словы Ніны Загорскай — ініцыятара экспедыцыі, яе ганаровага кіраўніка і натхняльніцы.

— Народы Беларусі і Сербіі аб'ядноўвае адна вера, адзін славянскі дух, падобны менталітэт... Тут,

у вашай краіне, я чарговы раз упэўніўся: калі чалавек робіць сваю справу шчыра, то нябёсы дадуць на гэта блашаванне, — падзяліўся сваімі ўражаннямі Ранка Гойкавіч.

На шляху вандроўнікаў былі таксама Пухавіцкі, Валожынскі, Баранавіцкі, Ваўкавыскі раёны. Адбыліся духоўна-асветніцкія сустрэчы ў Жыровічах, у Свята-Благавешчанскім жаночым манастыры, у Свята-Зосіма-Саваціеўскім мужчынскім манастыры ў вёсцы Вялікая Краютка на Слонімшчыне.

Вайсковыя часці, каледжы, школы, цэнтры творчасці, дзіцячыя садкі, дамы-інтэрнаты, сацыяльныя прытулкі, музеі, касцёлы — спіс устаноў, якія наведалі паломнікі, можна доўжыць...

Дабрадаты Агонь, што вандруе па Беларусі разам са святарамі, артыстамі, навукоўцамі, літаратарамі, журналістамі і асвятляе шлях да спрадвечных святыняў, уяўляецца глыбокім сімвалам творчага гарэння, нязгаснага зыркага полымя, якое прыносіць святло духоўнасці ў самыя аддаленыя куткі Беларусі.

Іван ПЛЁСАЎ

Сустрэча культур у Купалавым доме

Кажуць, што ў спрэчцы нараджаецца ісціна, але каб спрэчка атрымалася сапраўднай плённай дыскусіяй, неабходна выбудаваць узаемаразуменне, высветліць агульныя цікавасці і мэты. Напярэдадні круглага стала «Мастацкая літаратура як шлях адно да аднаго», прымеркаванага да Дня пісьменства, замежныя госці ўзялі ўдзел у адмысловай культурнай праграме па знакавых месцах Беларусі. Пачалася гэтая пра-

грама з сэрца беларускай нацыянальнай літаратуры — Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы. Купалаў дом наведалі госці з Казахстана, Грузіі і Расіі. Перш за ўсё для іх правялі экскурсію па пастаяннай экспазіцыі музея. Асаблівы акцэнт быў зроблены на прысвячэннях замежным калегам і перакладах Купалы, яго вандроўках у Грузію, на гісторыі пра сустрэчу з Эліко Метэхелі, якой паэт прысвяціў верш «Генацвале».

«Адна з задач, якую мы бачым перад сабой, — не толькі паказаць Янку Купалу як генія нацыянальнай літаратуры, як класіка, але і як простага чалавека, бо для наведвальніка гэта вельмі важна», — адзначыла дырэктар музея Алена Ляшковіч.

Пасля экскурсіі ў адной з залаў музея адбылася традыцыйная сустрэча, якая быццам апыраджае круглы стол, дазваляе вызначыць тэмы, якія яны хочуць абмеркаваць, у менш афіцыйных абставінах прапанаваць свае ідэі супрацоўніцтва. Удзельнікамі такой сустрэчы сталі сябры прадстаўнічай дэлегацыі Казахстана: літаратуразнаўца Святлана Ананьева, прафесар Еўразійскага ўніверсітэта імя Л. М. Гумілёва Серык Тахан, намеснік дырэктара Інстытута літаратуры і мастацтва імя М. А. Аўэзава Альміра Каліева, журналіст і пісьменнік Васіль Шупейкін. Да іх далучыліся грузінскі паэт і перакладчык Аляксандр Элердашвілі і расійскі літаратар Уладзімір Бяразеў.

Беларускі бок прадстаўлялі кіраўнікі дзяржаўных літаратурных выданняў і дасведчаныя аўтары — Мікола Мятліцкі, Алесь Бадак, Уладзімір Ліпскі, Алена Мальчэўская, Юлія Алейчанка і Аляксей Чарота, які суправаджаў дэлегацыю на працягу ўсёй культурнай праграмы, а таксама дырэктар музея Купалы Алена Ляшковіч.

Асноўнай тэмай размовы стала перакладчыцкая дзейнасць, яе цяжкасці і перспектывы. Аляксандр Элердашвілі раскажаў, як прыйшоў да перакладання Купалы пасля Амара Хаяма і Шэкспіра, а пазней па просьбе астатніх прадэкламаваў ужо згаданы верш «Генацвале» ў сваім перакладзе на грузінскую мову. Мікола Мятліцкі згадаў свой вопыт перакладу на беларускую мову вершаў Абая. Уладзімір Ліпскі і Васіль Шупейкін гарача абмяркоўвалі ідэю пра ўсталяванне сталага міжнароднага літаратурнага супрацоўніцтва ў галіне дзіцячай літаратуры і дзіцячай перыядыкі. Крыху закрунулі і сумны бок літаратурнага жыцця: Уладзімір Бяразеў выказаў меркаванне пра тое, што колькасць «творцаў», якая рэзка павялічылася са з'яўленнем інтэрнэту, сведчыць пра заняпад, і адзначыў, што літаратурныя часопісы і аб'яднанні адыгрываюць асноўную ролю ў сучасным працэсе, працягваюць сапраўднае літаратурнае жыццё.

У канцы невялікага круглага стала супрацоўнікі музея адзначылі Аляксандра Элердашвілі дыпламам сябра музея за пераклады санетаў Купалы і зрабілі памятную падарункі ўсім замежным гасцям. Працягнуць размову вырашылі на шляху да мемарыяльнага комплексу Хатынь — наступнага пункту культурнай праграмы.

Дар'я СМІРНОВА

«Ад матчынай ласкі крылаты»

Прывячэнне самаму дарагому чалавеку — зборнік Міхася Пазнякова пад назвай «Матуля». Кніга складаецца з трох раздзелаў: «Вяртанне» (вершы), «Любай маме» (вершы для дзяцей), «Чалавек шчырай і шчодрай душы» (апаваданы, эсэ).

У першым раздзеле аўтар звяртаецца да яркага успамінаў пра ўласнае маленства і юнацтва, асэнсоўвае ролю сталых традыцый сваёй малой радзімы (спевы і паданні маці, малітвы бацькі), адлюстроўвае клопат руплівай матулі пра сваіх дзяцей («Дождж хлынуў нечакана...»), «Мама», «Колькі дзіўнай ясныты ў юнацкіх гадах!» і інш.).

Кожны верш паэта, — свайго роду гімн-прывячэнне, песня, якая вяртае ў родную хату з успамінамі пра пах духмяных бліноў і водар хлеба, утульную печ, што дорыць цяпло і спакойны сон («У роднай хаце», «Печ»). Паэт апісвае вясковы побыт, напоўнены штодзённымі радасцямі быцця: касьба сена бацькам, гатаванне дранікаў маці («Ціхая, родная хата...»). Пах жніўнага поля ў аднайменным вершы ідэнтыфікуецца аўтарам як дарагое сэрцу адчуванне, якое нагадвае аб працавітых руках матулі і запавеце, што пакінулі ў спадчыну бацькі... Быць і заставацца годным чалавекам. Любіць і берагчы Айчыну, зямлю, людзей...

Матулін голас, позірк адкрываюць пісьменніку новыя шляхі. Велічныя прасторы Беларусі натхняюць, але яшчэ больш — роднае мястэчка («Вачыма

ўбіраю прастор...»). Так, прыбраны татаў сад для аўтара — крыніца станоўчых уражанняў і пазітыўнага настрою, а матулін позірк — таямніца свету, цуд: «Сонца ўздыдзе / Над садам — / Матулін / Самы шчыры / І светлы пагляд».

Вяртаючыся ў часы юнацтва, мастак слова звяртае ўвагу на квітненне півоняў у садах, згадвае незабыўную ўсмешку мамы. Клён над хатай выяўляе сэнсавае адзінства творчай асобы з радаводным дрэвам і ўвасоблены у вершах аўтара як сімвал родных каранёў, родавай пераемнасці духоўнай спадчыны рознымі пакаленнямі («Колькі дзіўнай ясныты ў юнацкіх гадах!...»). Клён зберагаў таямніцы і мары...

У рэальнасці ж двор і хата апусцелі, і душу апанавала туга («А мне б ізноў вярнуцца ў той дзівосны сон...»). Нягледзячы на мінорны настрой некаторых вершаў, галоўнае ў зборніку — сцішаная радасць ад сустрэчы з роднымі мясцінамі.

Імгненні-«кадры» як элемент імпрэсіяністычнага светаадчування даюць магчымасць паэту напоўніцу перадаць каштоўныя моманты і ўсвядоміць незаменную ролю матчынага цяпла і любові ў лёсе дзіцяці ці дарослага чалавека — сына ці дачкі: «Бы птах, узлятаю да зор, / Ад матчынай ласкі крылаты». Ніткі і кудзелі, саматканнае матуліна пакрывала сімвалізуюць лёс, адзінства імгненняў, з якіх складаецца паўсядзённае і творчае, імклівае часу. Паэт тонка выяўляе

адценні святочнага настрою свайго лірычнага героя (замілаванасць краўявідамі, стоёная радасць, узрушанасць і інш.), яго няўлоўнае адчуванне гармоніі і прыгажосці: «Водарам мядовым / Хмеліць родны край. / Не патрэбны словы, / Бо вярнуўся ў рай. / <...>. / Сагравае хата, / Як вячэсты Храм. / І на сэрцы свята — / Не паведаць вам...».

Аўтар прызнаецца сваёй малой радзіме ў любові: «Родны кут невымоўна люблю...». Паэта натхняюць залатыя рамонткі, якія сімвалізуюць адданасць краю. Прыцягвае ўвагу і знакавы вобраз — ліст клёна, які падае на траву, тым самым узмацняючы значэнне аўтарскіх успамінаў аб жыцці без маці...

У «Бліскавінках» — невялікіх трохрадковых мудрых выслоўях — М. Пазнякоў падкрэслівае: усе дарогі вядуць да маці, а пяшчота яе вачэй здольная выратаваць. Матчына любоў святая. Гэтая ісціна галоўная ў нізцы вершаў для дзяцей — «Любай маме». У творах, адрасаваных дзецям, найбольш ярка раскрыліся экспрэсія аўтарскіх пачуццяў, лаканізм у выяўленні думак і ідэй, яркая вобразнасць і ўзнёсласць настрою паэта. Адсутнасць яўна выражаных праяў дыдактызму дазваляе ўбачыць духоўны свет скрозь прызму чуйнага, цёплага стаўлення да роднай матулі: «Хто найдобры, родны самы / Найдзівосны — у мяне? / Ну, вядома, толькі мама / Так любоўю ахіне. / Я на ўроках тры дзясяткі / Пастараўся атрымаць...».

У дынамічных і лаканічных па сюжэце апавадваннях і эсэ (раздзел «Чалавек шчырай і шчодрай душы») аўтар асэнсоўвае няпросты жыццёвы шлях матулі, Марыі Еўдакімаўны, якая страціла першага мужа на фронце, выгадавала васьмёра дзяцей... Выклікае глыбокую павагу тое, як яна, рызыкуючы, перадавала хлеб партызанам («Хлеб для партызанаў»). Лаканічна апісваюцца розныя сітуацыі з жыцця яго бабулі. Пісьменнік зыходзіць з пазіцыі агульначалавечай чуласці і спагады. Праявы гуманізму ў творах М. Пазнякова маюць глебу, якая дазваляе нам убачыць сутнасць патрыёта.

Таццяна МАЦЮХІНА

Грэе агонь у хаце

Валерый Максімовіч — часты госць на творчых вечарынах, у бібліятэках, школах. Ёсць у паэта, літаратуразнаўцы і культуролога кола чытачоў і прыхільнікаў. А сёлета ў аўтара выйшлі два паэтычныя зборнікі — «Любові дараванай мгноўенья», «Пакуль шыпшына квеценню гарыць» і навуковая манаграфія «Нацыянальная мастацкая традыцыя ў кантэксце гуманітарнай бяспекі Беларусі».

Акрамя таго, Валерый Максімовіч — аўтар ідэі, укладальнік і рэдактар знакавага выдання «Зямлі, навекі бласлаўленай» (2018), прымержаванага да Года малой радзімы і да 90-годдзя з дня ўтварэння Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, куды ўвайшлі вершы супрацоўнікаў установы: і знаных паэтаў, і аматараў мастацкага слова. У прадмове да кнігі Старшыня Прэзідыума НАН Беларусі Уладзімір Гусакоў адзначыў: «...Людзі розных прафесій, рознай навуковай кваліфікацыі, часам далёкай ад сферы гуманітарыстыкі, а так тонка і глыбока разумеюць і ўспрымаюць паэтычнае слова, так шчыра і пранікнёна могуць перадаваць пачуццё замілаванасці да сваёй малой радзімы, да сваіх каранёў, разважаць над няпростымі, па-філасофску глыбокімі пытаннямі быцця». Гэтыя словы перадаюць і змест кнігі, і яе ідэю, стаўленне да гісторыі, нацыянальнай спадчыны.

У кнізе прадстаўлены вершы і самога ўкладальніка. А сімвалам новага паэтычнага выдання — «Пакуль шыпшына квеценню гарыць» — стала ўлюбёная кветка паэта — шыпшына, вобраз якой навяны і захапленнем паэзіяй Уладзіміра Дубоўкі, і замілаванасцю да бацькоўскай сядзібы на малой радзіме аўтара ў вёсцы Траянец Лагойскага раёна, дзе ён пасадзіў гэтыя кветкі. «Цяжка пераказаць радасць, калі вясной бачу жывыя пунсоўныя яркія пялёсткі — падзяліўся паэт у адным з інтэрв'ю. — Гэта мая паэтычная міні-Беларусь».

Першае, на што звяртае увагу пры знаёмстве са зборнікам, — лучнасць вершаў думкай, ідэяй пра арганічнае адзінства чалавека і радзімы, зямлі, роднага краю. У кожным радку — глыбокія перажыванні, шчымлівыя, часам сентыментальныя. У многіх творах лірычны герой і асоба аўтара — адно. Таму ўсё, засведчанае на старонках, трэба ўспрымаць як нешта цэлае, як ліра-эпічнае палатно.

Кніга складаецца з 7 раздзелаў, кожны з якіх вылучаецца пэўнай тэматычнай скіраванасцю: тэма радзімы, маці, дзяцінства, вайны, паэзіі, кахання, а таксама звязаная з маральна-этычнай праблематыкай. Жанравы рэпертуар кнігі склалі лірычныя балады («Балада пра лісток», «Балада сэрца»), элегія-рэквіем («Рэквіем па няспраўджаным дзяцінстве», «Матчына малітва»), верш-зварот («Уладзіміру Караткевічу»), філасофская медытацыя («Праўда зерня», «Лодка», «Чырвоныя коні»), элегія («На самоце»), спробы трылета, лірыка-філасофскія рэфлексіі.

Тут на першы план выступае грамадзянскасць паэзіі, якая цесна знітавана з любоўю да роднай зямлі, да малой радзімы. Малая радзіма для паэта напоўнена канкрэтным зямным зместам: тут спадчынныя карані, тут па-асабліваму, з трымценнем і замілаваннем успрымаеш усё, што акаляе. Паводле мастацкай канцэпцыі паэта, Бацькаўшчына-Радзіма — аснова фарміравання патрыятычнага пачуцця, жыватворная крыніца, якая напайнае душу пачуццём любасці, замілаванасці і пяшчоты, дапамагае адчуць сябе паўнапраўным грамадзянінам і годным сынам краіны. Вобразы роднай зямлі ва ўспрыманні мастака слова набываюць паўнаважную паэтычную каштоўнасць. Паэт імкнецца мастацкімі сродкамі перадаць і радасць, і боль зямнога існавання. Свет паэзіі Валерыя Максімовіча поўніцца думкамі пра родную зямлю, пра лёс чалавека ў віхурах часу.

Пісаць пра самае істотнае, набалеае — вось да чаго імкнецца паэт і ў многіх творах дасягае высокага напалу пачуцця, магутнага выбуху эмоцыі. Творы прасякнуты любоўю і павагай да чалавека духоўна багатага, у якога развіта пачуццё крэўнасці, роднасці з усім жывым і які з асаблівай тактоўнасцю і пашанай ставіцца да іншых. Лірычны герой паэта — чалавек актыўнай жыццёвай і грамадзянскай пазіцыі, гатовы бескампрамісна адстойваць ідэалы чалавечнасці, сумленнасці. У вершы-прывячэнні Уладзіміру Караткевічу на высокай ноце гучыць разуменне ролі паэта ў свеце:

*Паэты — не людзі, а богі яны,
Бо могуць абняць цэлы свет і эпоху,
Хоць лёс іх адзін: дзень пры дні, дзень пры дні
Ісці ім да скону свайго на Галгофу.*

Асаблівае месца ў зборніку займае тэма маці. Яе вобраз, які з'яўляецца ўвасобленнем добра і справядлівасці, пяшчоты і сардэчнасці, спагады, жалю, самаахвярнасці, — у многіх творах паэта. Асабліва краюць вершы «Размова з маці», «Спавядальнае», «Крык жураўкі». Для паэта маці — найдаражэйшы на свеце чалавек. Ніхто не можа так горка і няўцешна тужыць, як маці. Ніхто не ўмее так любіць, як яна, не ўмее так пяшчотна дарыць сваю ласку і дабрыню. І ўдзячны сын

выказвае ёй сваю павагу і любоў, адчувае невыказнае шчасце ад размовы з родным чалавекам:

*А матуля ў хаце запаліць святло —
Вечаровую скруху ўсцешна развее,
І ад шчырай размовы за белым сталом
На душы і на сэрцы маім пасвятлее.*

У вершы «Матчына малітва», прывячэннем бабулі Антаніне Антонаўне Дубаневіч і дзядзьку Дзмітрыю Антонавічу Волаху, які загінуў пад Масквой у 1941 годзе, — таксама вобраз маці, якая выправіла свайго сына на вайну — і не дачакалася... Незагойны, пякучы мацярынскі боль, адчуванне непапраўнага гора з прычыны страты яркага дапамагае адчуць метафара, што двойчы паўтараецца ў вершы:

*Ды толькі наўзрыд ад пякучага болю
У полі палынным галосіць вятры.*

Малюнкі, якія паўстаюць у гэтым творы, ураджаюць, праўдзівасцю і псіхалагічнай уважанасцю вобразаў-дэталей:

*Ах, клятая, тройчы праклятая куля
Прабіла гарачае сэрца яму...
Нястомна шаптала начамаі матуля
Малітву забітаму сыну свайму.*

Любоў да маці, да сваіх блізкіх і родных, родныя мясціны для паэта — адно цэлае. Сюды арганічна далучаны і людзі, якія калісьці жылі, працавалі на гэтай зямлі, гадалі дзяцей і па ланцужку, з пакалення ў пакаленне перадавалі свой досвед, гены беларушчыны і дзякуючы яким аднойчы прыйшоў у гэты свет і аўтар...

Вершы Валерыя Максімовіча добра кладуцца на музыку — на яго словы напісана шмат песень. Асабліва папулярнымі сталі «Спявай, душа мая» і «Матчына малітва» ў выкананні ансамбля «Песняры». Вершы паэта ўключаны ў рэпертуар паэтычнага тэатра «Рытмы сэрца», які актыўна ўдзельнічае ў рэспубліканскіх паэтычных конкурсах і фестывалях. Іх часта можна пачуць на 1 канале Беларускага радыё ў праграмах «Благавесце ад паэзіі» і «Культура», а пачытаць — на старонках перыядычных выданняў і ў калектыўных зборніках «Пад Купалавай зоркай» (укл. В. А. Несцяровіча, 2015), «Бачу Беларусь такой» (фотаальбом з вершамі сучасных беларускіх паэтаў; укл. А. Стэльмах, 2018). Валерый Максімовіч — адзін з пераможцаў Рэспубліканскага літаратурнага конкурсу «Радзіма мая дарагая», прывячэннаму 100-годдзю з дня нараджэння пісьменніка і літаратуразнаўцы Алеся Бачылы. Выступае і як укладальнік паэтычнага зборніка «Святым вытокам пакланюся», прывячэннаму Году малой радзімы, які рыхтуецца да выдання ў «Беларускай Энцыклапедыі імя Петруся Броўкі».

Вольга ШАРАЯ

Ці чакаць святла ў тунэлі?

Усё пачынаецца з... жанчыны. Бо менавіта яна прыносіць у свет новае жыццё. Дорыць гэтаму свету часцінку сябе, а нярэдка і ўсю сябе цалкам, без астатку. Дый так званы працэс эвалюцыі не адбыўся б без яе ўдзелу. Калі б не прыродная цікавасць Евы, і дасюль бы біблейскі Адам заставаўся недаразвітым дзікуном і маўклівым суразмоўнікам маўпаў. Зрэшты, мужчына так і застаўся дзікуном, бо толькі дзікуны маглі прыдумаць войны, бойкі ды насілле. Бо часта галоўны закон для «моцнай» паловы чалавецтва — сіла... Жанчына — развіццё думкі, мыслення, гуманнасці, дабрны, святла і прыгажосці. Таму невыпадковай і знікавай з'явай стала ўзнікненне кніжнай серыі «Жаночыя лёсы», запачаткаванай выдавецтвам «Чатыры чвэрці».

Адкрывае серыю раман Сяргея Кулакова «Калі не позна дараваць (Когда не поздно простить)». Письменника ведаюць як аўтара шматлікіх твораў пра так званых сапраўдных мужчын: спецназаўцаў, ГРУшнікаў, сышчыкаў, чыё прызначэнне — несці ў свет сваю справядлівасць агнём і мячом. Яго новы раман — з зусім іншай «оперы» і нічога агульнага з мужчынскай агрэсіяй папярэдніх твораў не мае.

Гэта даволі падрабязная гісторыя некалькіх дзён з жыцця пяцідзесяцігадовай, але яшчэ прывабнай жанчыны Рымы, якая знешне выглядае гадоў на трыццаць, мае маладзейшага за сябе на дзесяць гадоў каханка і працу аператарам кацельнай аднаго з камбінатаў (зрэшты, твор не прывязаны ані да назваў, ані да адмысловага часу, ані да канкрэтнага горада і краіны, што дае падставу для тыпізацыі і абагульнення; падобная гісторыя магла адбыцца дзе заўгодна з любой жанчынай).

Нярэдка жыццёвая сітуацыя, якую апісвае аўтар: муж ёсць, але няма да яго пачуццяў, няма і больш блізкіх, чым проста суседскія, адносіны з ім. Мара здзейсніна: багата абсталяваная кватэра на чацвёртым паверсе з трохметровымі столімі, забяспечаны ўсе матэрыяльныя патрэбы. Але ж з духоўнымі, эмацыянальнымі, душэўнымі — праблема: суцэльная пустэча ў межах уласных сцен. Адзінае, дзе яны судакранаюцца з мужам, — гастронамічны бок: яна цудоўна гатуе, ён з задавальненнем спажывае ёю прыгатаваныя стравы. Нашмат больш агульнага ў Рымы з катом — дужа разумным

нічога агульнага, аднак, не маюць з так званымі вытворчымі раманами літаратуры ранейшых часоў, хаця спроба паказаць паводзіны сучаснага чалавека на вытворчасці (у дадзеным варыянце — у кацельнай) неблагая і цікавая. Аўтар не зацываецца на ёй, але дае зразумець: галоўная гераіня ажывае менавіта на працы, бо тут яе каханы чалавек, негаваркі вярзіла, з якім, тым не менш, яна пачуваецца шчасліва, тут яе сяброўкі, у кожнай з якіх свой нялёгкі лёс і крыж і нават сэнс...

Аднак не ўсё так гладка, як здаецца спярша. Аўтар інтрыгуе чытача алегорыяй з марозам (падзеі адбываюцца ў лютым) і амаль веснавай слотай. Справа ў тым, што пакуль трымаліся маразы, было ўсё добра і ў Рымы. Суровасць прыроды атаясмілілася і з характарам жанчыны. Але як толькі тэмпература надвор'я павысілася і пачалася адліга — пацякло, як туш з вачэй, і непарунае, здавалася, становішча дабрабыту ў жыцці Рымы. Непаразуменні з каханкам нагадвалі ці не разрыў, скандалы з мужам пагражалі руйнаваннем матэрыяльнага становішча. Муж намерваецца сысці з высокааплатай працы, сяброўкі і нават маці з дачкой, бы згаварыўшыся, называюць Рыму злою...

стварэннем, які хіба што не гаворыць, і таксама гастронамічны гурман. Яшчэ ёсць сын-студэнт, які жыве разам з ім і завочна вучыцца на праграміста, хоць вучоба не прыносіць яму ніякага духоўнага спажытку, і дачка, у якой свая сям'я. У дадатак да ўсяго Рыма мае п'яніцубрата і слабую здароўем маці... Усё як і ў многіх.

Траціну твора займаюць падзеі вытворчага плана, якія

Але ж ці такая яна? Гэта вырашаць чытачам. Толькі дробная дэталё да разумення яе душы: выпадкова наведаны занябаную царкву на ўскрайку мястэчка, жанчына пабачыла там ікону з лікам на ёй, дужа падобным на добры твар бабулі з дзяцінства. Адно гэта вымусіла Рыму перагледзець сваё стаўленне да жыцця, людзей і, галоўнае, да сябе самой. І тады зноў надвор'е вяртае ма разы ды ўпэўненасць у непарушнасці зімы, а да Рымы вяртаецца яе жыццё, да якога звыкла, да якога імкнулася ўвесь свой шлях...

Не лёс кіруе чалавекам, а чалавек выбірае сабе дарогу, і паводзіны на той дарозе залежаць толькі ад чалавека, сцвярджае аўтар на старонках кнігі. Рыма разумее, што павінна дараваць усім, але ў першую чаргу — сабе... Жанчына прагне зменаў, бо ўсведамленне застою, свайго існавання ў гэтым застоі, хоць і запознена, але накрывае яе як покрыва — з галавой, пад якім яна не хоча больш хавацца. У апошніх радках твора аўтар дае магчымасць гераіні на спадзеў быць сапраўднай жанчынай — яна гатовая змяняцца і змяняць свет вакол сябе. Каму, як не ёй, і стаць святлом для тых, вакол каго — толькі шэрасць і змрок? Якое так патрэбна ўбачаць у канцы тунэля?

Раман Сяргея Кулакова ў першую чаргу для жанчын. Але якасцю ён на парадак вышэйшы, чым так званыя жаночыя раманы ў мяккай вокладцы кішэннага фармату, якія годныя адно для чытання ў дарозе, каб неяк забіць час, — бо глыбокі псіхалагічны. Ён адрасаваны ўдумліваму чытачу, нераўнадушнаму да слова, дэталізацыі падзей і паводзін. Дзякуючы зайздроснай назіральнасці пісьменніка, міжволі вяртаешся да трапных параўнанняў і алегорыяў, каб лішні раз пасмакаваць прачытанае, заўважае аўтарам і захаванае ў творы.

Хочацца верыць, што серыя «Жаночыя лёсы», якая стартвала з даволі моцнага выдання, вытрымае ўсе перашкоды кніжнага рынку і ніколі не расчаруе сваіх чытачоў; што кожная новая кніга будзе лепшая за папярэднюю...

Мікола АДАМ

Дзень змяняе лёсы назаўжды

Утлумным і мітуслівым свеце чалавек нячаста мае жаданне і час на сур'ёзную, якасную літаратуру: спачатку чытаць, а потым разважаць над прачытаным. Замест гэтага звычайна абіраюць нешта больш лёгкае, забаўляльнае, з немудрагелістым сюжэтам, са схематычнымі персанажамі, з адназначнымі трактоўкамі іх паводзінаў і дзеянняў. Гэтым крытэрыям найбольш адпавядаюць такія шырока распаўсюджаныя сёння жанры масавай літаратуры, як дэтэктыў, трылер, фантастыка, любоўны раман. Хаця найлепшыя творы, пісанія ў згаданых жанрах, можна аднесці да дыхтоўнай мастацкай літаратуры.

І вось нядаўна ў выдавецтве «Чатыры чвэрці» пабачыў свет дэтэктыўны раман «Дзень піратэхніка (День пиротехника)» сталічнага пісьменніка Анатоля Матвіенкі. У гэтым творы ёсць практычна ўсё, што здольна прывабіць шырокую аўдыторыю чытачоў: лёгкі стыль, вострая інтрыга, нечаканыя сюжэтныя павароты, любоўныя трохкутнікі, а таксама высакародны галоўны герой і па кантрасце з ім — падступны антыгерой. На старонках новага рамана аўтар, якога ўжо добра ведаюць прыхільнікі фантастыкі, дэтэктыва і фэнтэзі, распавядае дзіўную гісторыю. Невядома, калі здарылася яна ў сталіцы Беларусі: на працягу ўсяго дваццаці хвілін аднаго з пераднавагодніх дзён адбыліся запар ажно тры злачынствы, якія кардынальна змянілі лёс галоўных і другасных персанажаў, прывёўшы большасць з іх альбо да турмы, альбо да смерці.

У той незвычайны дзень спачатку быў узарваны невялікі гастронам, а потым — рабаванне мясцовага банка і невялікі выбух у парку. Усе тры злачынствы былі адрозны кваліфікаваны як... тэракты, нібыта звязаныя паміж сабой. Такое вызначэнне можа

выклікаць непаразуменне, бо тэрактам традыцыйна называюцца злачынствы іншага кшталту. Тут і спецыяльна арганізаваныя прадстаўнікі тэрарыстычнай арганізацыі, якая бярэ на сябе адказнасць і прад'яўляе палітычныя патрабаванні, і масавыя ахвяры сярод мірных жыхароў... У гэтым жа выпадку нічога падобнага не назіраецца... Якраз у аснове сюжэта і ляжыць расследаванне гэтага абсалютна нетыповага злачынства.

На раскрыццё яго кінуты супрацоўнікі КДБ, якім павінны ўсяляк дапамагаць супрацоўнікі міліцыі — найперш малады лейтэнант, выпускнік Акадэміі МУС Рэспублікі Беларусь Лёха Давідовіч — ён жа галоўны герой рамана. Менавіта гэты высакародны следчы першы кідаецца ў вір раскрыцця і апантавана шукае замоўцаў і выканаўцаў падрыву гастронама.

На старонках рамана паступова складваецца своеасаблівы клубок злачынстваў, разблытаць які аказалася няпроста нават цэлай камандзе прафесіяналаў з міліцыі і спецслужбаў. Асабліва забытанай аказалася справа з выбухам у краме, якую без належных доказаў «павесілі» на сквапнага мясцовага бізнесмена Бекетава. Аднак адважны Лёха Давідовіч самастойна высвятляе, што гэты бізнесмен увогуле не меў дачынення (на суперак афіцыйным вынікам следства) да згаданага выбуху. Але ж... адкрываецца зусім іншая, нечаканая праўда...

Безумоўна, арганізатары і выканаўцы большасці згаданых злачынстваў усяляк спрабавалі забытаць следчых і, вядома, пусціць следства па лжывым шляху, што часам ім удавалася. У канцы рамана адкрываецца, хто насамрэч вінаваты ў падрыву прадуктовай крамы. Ісціну знайшоў, ну, канечне ж,

пранікліва-дапытлівы Лёха! Яму аднаму ўдалося высветліць усю непрывабную паднаготную! Яна аказалася зусім нечаканай... Праўда, матывіроўка падрыўной работы раскрыта, на маю думку, павярхоўна.

У цэлым раман уяўляе сабой тыповы ўзор дэтэктыва. І хаця кніга не мае ў сюжэце і сроках выяўлення чагосьці такога, што вабіла б вяртацца да яе і другі, і трэці раз — аднак жа і не гэта было мэтай аўтара. А яе чытальны стыль, востры сюжэт, прастата дыялогаў і аднамернасць персанажаў (тут згадваецца «аднамерны чалавек» з аднайменнай кнігі нямецкага філосафа Герберта Маркуза) з'яўляюцца гарантам таго, што гэтае выданне наўрад ці будзе залежваць на паліцах кнігарняў. Невялікая па аб'ёме кніжка хутка дойдзе да спажыўца, задаволіўшы яго жаданне «паказваць» нервы і стаць своеасаблівым суаўтарам раскрыцця незвычайных злачынстваў.

Эдуард ДУБЯНЕЦКІ

Аматарам меладрамы

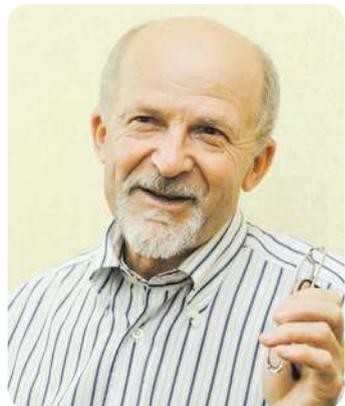
Калі вы насыціліся серыяламі і хочаце ўзяць у рукі кнігу, але на складаную літаратуру вам не хапае часу, увагі і сіл, то падыдзе выданне Наталлі Уладзіміравай «Дзень нараджэння». Гэта зборнік, які складаецца з 10 невялікіх навел, аб'яднаных толькі агульнай любоўнай тэматыкай.

Для жанру навелы характэрна нечаканая развязка. І гэтай якасцю могуць пахваліцца не многія апавяданні з гэтага зборніка. Хоць, прачытаўшы некалькі з іх напачатку, можна заўважыць падабенствы ў сюжэце, развязцы, і далей з кожным новым аповедам яны будуць станавіцца ўсё больш прадказальныя. Кожная навела — гісторыя няшчаснага, але гарачага кахання. І ў кожнай мужчына ўспрымаецца як адмоўны персанаж альбо зусім дурань. Жанчына ж звычайна — ахвяра здрады. Жанчыны вымаляюцца своеасаблівым сімвалам амаль хрысціянскага цярдзення і пакоры, яны пакутуюць ад здрад і цярдзень праз выхадкі сваіх мужоў.

На вокладцы кнігі напісана, што аўтар — непараўны рамантык. Але па апавяданнях відаць: чалавек разважлівы, які малое свет жорстка, але сумленна, я і належыць журналісту. Наталля Уладзімірава апісвае каханне не як вечнае пачуццё, а як нешта мінулае. І пытанне, якое ўзнімае аўтар, заўсёды актуальнае: што рабіць, калі людзі ў шлюб, а каханне і запал — у мінулым?

Мова апавядання простая, зразумелая, дынамічная, інфарматыўная, якая дазваляе перадаць у некалькіх сказах чалавечую трагедыю. З-за проста пабудаваных і абрывістых прапаноў (характэрных хутчэй для размовы, чым для пісьмовага тэксту), якімі напоўнены навелы, складваецца ўражанне, быццам адзін чалавек распавядае сваю жыццёвую гісторыю, а другі ўсё гэта запісвае. Часам сустракаюцца клішэваныя фразы падобныя на гэты: «Жыццё ўжо падзялялася на «да сустрэчы» з ёю і «пасля»», але аўтар, відаць, разумее, як надакучылі гэтыя фразы, і хутчэй іранізуе, выкарыстоваючы іх.

Максім ЖУК

Фёдар ГУРЫНОВІЧ

Накцюрн

І зёлкі, і кветкі засохлі зусім,
І страсна вышэптвае вецер замову.
А ў небе такая нясцёрпная сіль,
Што позірку холадна, нібы зімоу.

А вецер павіскавае, быццам ічання,
Шасціць, забаўляецца лісцем апалым.
Такая падперла блакіт вышыня! —
Яе дасягнуць і вачэй не хапае.

Слязамі з кустоўя раса абцякла.
Абмякла і стала нязлоснай крапіва.
І столькі ў кастрычніцкім небе святла! —
Не менш чым на дзесяць нябёс бы хапіла.

І хочацца ветру сказаць: не шумі,
Не гойсай, як той шарачок на гародзе.
Такога святла і такой вышыні,
Такое сінечы нідзе ты не здойдзеш!

Апошні лісточак галіна вярбы,
Як быццам надзею на ічасце, трымае.
І столькі ў душы неваказнай журбы,
Нібыта ў нас з небам ёсць сувязь прамае.

Вандроўнае

Цэлы дзень бадзяюся са стрэльбай.
На балоце верасень сустрэну.
Правяду на Поўдзень бацяноў.
Раскладу зіхоткае цяпельца.
Буду слухаць, як трывожна б'ецца
Сэрца безназоўнага азерца
За глухой чаротавай сцяной.

У жыцці жыцця мне мала, мала!
Хоць у ім заўжды мне шанцавала
На дзяцей, на жонку, на сяброў.
Дарагія, блізкія мне людзі,
Свята вы маё ў сумотны будзень
І шчымлівых успамінаў рой.

Успамінаў рой немітуслівы.
З вамі я заўсёды быў ішчаслівы.
Што я гавару? — не быў, а ёсць.

Вамі я сагрэты і багаты,
Вы — мая пяшчота і спагада,
Вы — маё вяртанне ў маладоствы.

А касцёр паволі дагарае.
І зіма мая не за гарамі.
І чароту пошум драцяны
Нейк мяне па-новаму трывожыць.
І ляцяць маўкліва ў падарожжа
Па бязмежнай шыры бацяны.

Жнівень

Ах, жнівень-жнівень, брат старэйшы,
Паколькі сам я — вераснёвы.
Мільгнула ластаўка з надстрэшыша
І паляцела ў край прыснёны.

Ужо світае ўсё больш позна,
І ўсё часцей мутнее просінь.
І паўстае ля весніц грозна
Сямідзясятая ўжо восень.

Але адчайвацца не трэба.
Патрэбна чуйна адзывацца
На смутак, вызначаны небам,
На радасць, створаную працай.

Глядзі, як дружна з важкай ношкай
Каля вулля віруюць пчолы.
Ах, жнівень-жнівень, мой харошы,
Мой брат старэйшы нарачоны.

Гуркі ў разору назвісалі.
Плывуць аблокі, што акулы.
І Спас з ячменнымі вусамі
У садзе яблыкі смакуе.

Мара

Лёгка ветрык воблака загушкаў,
Дзень вясняны промні распасцёр.
Лётаць бы ў нябёсах вольнай птушкай,
Вераць, што вечнае жыццё.

Ну, не крумкачом жа, не сарокай,
Не балотным рыжым бугаём —
Ластаўкаю можна вастравокай,
Лепш за ўсё, вядома ж, салаўём.

Абляцеўшы майскія прысады,
Зоркі рос збіваючы з куста,
Сесці б каля матчынае хаты,
Зазвінець, зашчоўкаць, засвістаць.

Вечарам вясковым цёплым, ціхім,
Мяккім, нібы шэрстка кацянят,
Для яе, для гордай салаўіхі,
Песню пра каханне выцінаць.

І было б нічога мне не трэба
У духмяна пахнучым двары,
Акрамя пагодлівага неба,
Ды яшчэ прыветнае зары.

Ды зіхоткіх зорчак-рубінаў,

Я марыла стаць новай,
як альпійскае святло на снезе.

Я знікаю.
Пасадзі
гэтую семку.

***

Я цяпер ведаю, дзе баліць душа.
Ведаю дакладнае месца ў грудзях,
якое хочацца захінуць рукою.

У якое хочацца пасяліць цёплых птушак,
у якое хочацца кінуць семкі раслін,
якое невыносна ные, калі пустое.

У агніцах начэй я залівала яго слязьмі
і не бачыла нават столь
у размытых лінзах.

Дзесьці на сятчатцы адбіўся страх.
Утаймуў яго.
Скажы, што я не вінаватая.

***

Мне будзе цяпер балюча
кожны люты

Што бяскрыўдна сыплюцца ў гаі.
Ды яшчэ гняздзечка на рабіне
З тройцай жаўтарыцаў у ім.

Акрамя яе, маёй адзінай,
Для каго ўсю ноч спяваю я.
І, вядома ж, акрамя Радзімы,
Бо яна адна і ў салаўя.

Ландышы

Дарагі мой, любы гай,
Што гады з табой зрабілі!
А ў душы світае май,
Незагойны, незабыўны.

Сівізны ў тваім галлі,
Парадзелым і каляным.
Помню, ландышы цвілі
Тут на сонечных палянах.

І з усіх птушыных сіл
Шчыраваў салоўка-жэўжык.
І сяброўцы я насіў
Росны, пахкі белы жэмчуг.

Па букеік той бягом
Я ў гаёк спяшаўся рана.
Толькі жэмчугу майго
Аднакласніца не брала.

І, нібыта жменьку слёз, —
Невыказнай крыўды сведкі —
Я тады дадому нёс
Тыя распачныя кветкі.

На акне яны цвілі,
Як на сонечным прагале;
І званочкі са сцяблін,
Быццам слёзы, ападалі.

Вясна

Вясна! Ад краю і да краю!
Без перадышак, без граніц
Такі аркестр магутны грае,
Такая музыка грывіць!

Нямая рэкі акрыялі,
Зімовы спай на швах растаў.
І, быццам беляя раялі,
Звіняць ільдіны ля маста.

Расталы лес стаіць на сінцы
Нябёс і луж, чыгункі ўздоўж.
І зранку сеецца праз сітца
Яшчэ зусім нясмелы дождж.

З бяроз струменіць сок салодкі,
Цячэ з хваін бурштын смалы.
І нат замшэлая калодка
Пусціла парастак малы.

Вясна не выканала ўрокі,
Люстэрка круціць на сталі
І ішасцікласніца на шчоці
Вяснушкі шчодрэ раздае.

згадаць твае апошнія словы
і рукі з такімі
танклявымі пальцамі.

У горле — ком леташняга снегу,
у вачах — сінеца адвячоркаў,

калі згубіла назаўжды
сваё імя ў брудных калюжынах.

***

Я ратуюся бясконцай гарбатай.
і яе лісты распускаюцца ў кубку,
як маё сэрца пасля споведзі.

Усе памруць, а я застануся.
Нехта задае радзімкі на целе,
нервовы почырк,
елачную цацку.
Апошнюю.

Я буду жыць.

***

Антыдот алкаголю
нейтралізуе ў маіх клетках
атруту жыццём, пошукам Сэнсаў.

Дзень вясенні

Елкі ў небе — вежамі.
Пахкая ігліца.
Зеляніна свежая
Юнае брусніцы.

Выцягнуўся з жолуда
Дубчык — дуб маленькі.
А карынкы жоўтыя,
Быццам бы апенькі.

Каб не траўка першая,
Ды не рэчкі просінь,
То тады б у вершах я
Гаварыў пра восень.

Пэўна, учарашнія
Дні б у іх захоўваў.
Але ўжо ў мурашніку
Алфавіт рухомы.

І ў надвор'е ціхае
У рудых крупінках
На прыпёку пырхае
Чысценькі крапіўнік.

Сінявою весніца
Сон-трава ў адкосах.
І не трэба лесвіца,
Каб дастаць нябёсы.

Восеньскі сквер

Пад ліпамі раздзетымі
Алея нечакана
Пакрылася манетамі
Кастрычніцкай чаканкі.

А пад пустымі клёнамі
Зямля ў гусіных лапках:
Ружовыя, чырвоныя,
Пацягнутыя лакам,

Шархоткія, каляныя,
Яны ляжаць прыгожай
Квяцістаю палянаю
За нізкай агароджай.

Букеты з іх збіраючы,
Смяецца дзетварэча.
І зрэдку ў голлі з краю дзе
Адзін лісток трапеча.

Свяціла сквер праменьнямі
Адорвае нячаста.
Паніклі задуменныя
Распушаныя астры.

Нячэсаныя, смешныя, —
Нагадаваюць балонак.
Няма ўжо чэрг паспешлівых
Каля бензакалонак.

Стаяць аўто маркотныя —
І дзень стаяць, і ночку.
Бабулька ходзіць з коткаю
На шоўкавым шнурочку.

Кожную ноч бачу
твае мідалавыя вочы
і чакаю ад іх клятву
стаць назаўжды маімі.

Я разбіваю келіх аб сценку.
Спакойнага ішчасця не зычу нікому...

Прыедзь і збяры аскепкі.
Lego майго лёсу яшчэ ніхто не адолеў.

***

Слухаеш: вершы чытае надрыўна.
Бачыш: у паперкі блізарука ўзіраецца.
Божа, каму такая дастанецца?
Натуральная, як семя дзьмухаўцоў.

Куды ты спяшаешся з залы?
Спыніся хаця б на міліметр,
абдай паветрам сонечным...

Ночку ў прасторным ложку
прыціскае калені да грудзей,
глытае спазмы пакуты.
Дзяўчо, хто свет табе засціў?

Пацярпі, улётку станеш багоўкай.

Юлія АЛЕЙЧАНКА

20—18

Увесь год мне выпадала руна Одзіна,
чысты знак неведомасці і таямніцы.
І я змагалася з доўгімі буднямі,
ламаючы пазногі
і разбіваючы каленкі
да крыві.

Я хавала свае слёзы ў чахах Грааля —
усё адно ты не ведаеш усіх копіі.

Альжбета КЕДА

Яе зразумее жанчына, што мае адзінага ўнука, якога з першых дзён жыцця на руках трымала, якога пяцігадовым ажно за акіян маці, дачушка яе, звезла, які прыехаў на нейкі месяц і зноў адляцеў, невядома на колькі. Які любіць яе як ніхто на свеце. І яна яго — гэтак жа. А мо яшчэ хто зразумее?..

МАМЫ І ДАЧУШКІ

— Мая ты дачушка, мая верна служба, — так казалі мама, калі дачка прыезджала дапамагаць. Хату (а вялізная, на два канцы) прыбіраць, вокны мыць, дубэльты то ўстаўляць, то даставаць, сена сушыць... Грады летам палоч. А грады тыя вялізныя былі. Самая вялікая — пад буракі. Кароўку мама ўсё жыццё трымала, а Ластаўцы штодня зімою трэба было кошык буракоў нарэзаць. Ды і ўсяго іншага многа садзілі. Ніколі нічога не куплялі. Усё сваё мелі.

Ніколі маму адну з тымі градамі не пакінула. Нат болей дачэ палоч даводзілася, бо маме трэба было бегчы падходжацца, накарміць усіх. І ў абед, і вечарам. А яна дапазна працаваць магла. Блізка жыла. Калі і ў Мінску вучылася, штодва тыдні да мамы прыезджала. Дачушка яе там чакала...

— Мая ты дачушка, мая міла птушка, — кажа яна пра сваю донечку. Не трэба ёй дапамогі, сама сілы мае, управіцца. Людзей чужых нойме. Адно каб птаха яе родная не так далёка была. Каб хоць некалькі разоў на год завітаць магла. Хоць на самыя вялікія святы, калі асабліва адчуваецца пустэча. Каб завінеў у хаце мілы галасок адзінага ўнука.

Ды нічога тут не паробіш, не прыдумаеш, не зменіш...

ВЕРНАЯ ЦУКЕРКА

Цэлы год, выціраючы пыл, шукаючы патрэбныя кнігі, перакладвала туды-сюды гэтую незразумелую забаву: на драўляным штырку нанізаныя шкляныя пярыліны. Патрымае, бывала, яе ў руках і зноў на паштоўку, што на кнігах ляжыць, пакладзе. Выкінуць неаднойчы хацела. Ды чамусьці пакідала, рука не ўздымалася.

І тут з'яўляецца ўнук.

— Мая цукерка!

— Якая цукерка?

— Гэта ж мая цукерка! Я яе паклаў тут у тым годзе. Ты ж мне яе на балі ў сваёй Ажэшкі купіла. Яна мяне чакала!

— А я думала, што гэта шкло...

— Якое табе шкло! Гэта ж цукерка. Пакаштуй, якая смачная.

Так і праляжала верная цукерка цэлы год, чакаючы, пакуль ён прыляціць. Прамылі вадзічкаю. Салодкая, смачная. Які яшчэ тэрмін годнасці можа быць у такой цукеркі?

БАБКА-ПАДАРОЖНИЦА

Жахнулася: унучку яе каханенькаму дзесяць гадоў, а ён не ведае ніякіх раслін, ні дрэўцаў, ні кветак. І ведаць не хоча — так заявіў.

— Ну як жа ты іх не хочаш ведаць?

— А навошта?

— Яны ўсе ведаюць, што ты Данік. Ты ж любіш, калі цябе па імені называюць. І яны хочуць, каб ты іх ведаў, па імені звяртаўся.

— Ну добра, вучы.

У часе вячэрніх праменадаў пачаўся лікбез. Дуб, самы дужы, моцны — адразу запомніў. І асінку, якая ўсяго баіцца, дрыжыць. І бярозку з сэрцайкавымі лісточкамі. І шпышыну, канюшыну. Толькі назвы звычайнае часам. Так назаве, што і не падумаеш: канюшычка, шпышычка. Бабку паказала:

— А гэта бабка называецца. Кроў супакоіць, як пальчык парэжаш. Добрая, як бабка. А яшчэ, па-руску, — падарожніца, бо пры дарогах расці любіць.

Назаўтра ідуць яны па сцяжыне, хлопчык пазнае знаёмцаў, вітаецца, загаворвае да іх. Бабку згледзеў. Крычыць радасна:

— Ведаю цябе! Ты — бабка-падарожніца!

ЗЕФІРАВАЯ ПРАЦА

Расказвае ўнучку розныя гісторыі, пра сваё Шчонава — найбольш. Але і пра рознае, даўняе, літаратурнае. Пра горкаўскага Данку расказала. І да антычнасці дабраліся. Распавяла аб Праметэі, і аб Сізіфе з ягонай

працай. Пра тое, што кожная праца, якую робім, сізіфава. Бо ўсё вяртаецца. І чалавек круціцца па коле, бы тая вавёрка.

Хлопчык слухае ўважліва, запамінае. Ды часам блытае імёны, назвы. Перанясе на сваё, вядомае, звычайнае.

Палушчылі фасольку. Пытаецца ўнук:

— А гэтая праца таксама зефіравая?

БЕДНЫ БІМ

Гаспадыня вырашыла наладзіць мірнае суіснаванне: з маленькае загарадкі, дзе жывуць куркі, адкрыла фрамужку ў вялізную, дзе жыве сабака Бім. Гаспадар раззлаваўся:

— Што ты зрабіла? Гэта ж сабака, ён панішчыць курэй!

— Не знішчыць. Я загадала ім жыць дружна, сябраваць.

Так і сталася. Ужо колькі гадоў куркі і сабака жывуць побач. І ніякія лятучыя бандыты, каршукі не хапаюць больш курак, а яны старанна даядаюць усё, што адкіне пераборлівы Бім. І месца ўсім хапае. І сабака, здаецца, не скардзіцца. Але вось з'явіўся ўнук і выдаў наступнае:

— Бедны наш Бім.

— Чаму гэта ён бедны? Есці яму хапае, загарадка вялізная, гуляць ёсць дзе...

— Ну як чаму бедны? Ён жыве з гэтымі курамі, забыўся на нармальную сабачую мову...

— А якая гэта нармальная сабачая мова?

— Ну вось, пабегаў ён са сваім сябрам. Пра нешта пагаварыў і падумаў пра сваё, сабачае. А так — толькі ён вочы адкрые, а тут — ко-ко-ко, кукарэку! І дзень і ноч слухае ён гэтае ко-ко-ко, кукарэку. Думае ён, бедны, нават па-курунаму...

АЛАДКІ

На яе развітальнай вечарыне ва ўніверсітэце, якую сама і зладзіла для калег шаноўных, для студэнтаў любімых, Паэтка прадказала:

— А. знойдзе справу, не будзе аладкі пячы.

Сапраўды, спраў тых у яе хоць адбаўляй. Здраецца, ужо і адбаўляе, бо не паспявае ўсюды. Але аладкі часам пячэ. Для сваіх дзетак, унука адзінага. Калі сустракала яго ў аэрапорце па прылёце з далёкае краіны, дык першае, што спытаў:

— Аладкі для мяне спячэш?

Два гады мінула, як адляцеў ад яе, на многае забыўся, а пра аладкі памятаў хлопчык.

Любіць пачаставаць мілых гасцей, што ў яе кветкавы рай завітаюць. Смачныя аладкі, бо рэцэпт мае ад мамы адмысловы, дасканалы: усё — на вока.

З КОПТУРАМ

Унучак з'есць чатыры аладкі, а каб пятую, то ўгаворваць патрэбна:

— Калі ласка, з'еш пятую, ты ж хочаш на пяцёркі вучыцца (у яго краіне — пяцібальная сістэма).

А ён сваё трэціць:

— Я поўны. Калі з'ем пяць, то ягады не ўлезуць. Ягады — гэта пяць.

— Аладачкаў пяць, а ягадкі — гэта на пяць з плюсам, у вас жа і пяць з плюсам ставяць. Хочаш пяць з плюсам? А яшчэ паслухай, як у маім Шчонаве казалі. Набірае хто поўны кубачак ягад, а наверх яшчэ жменьку ўсыпле. Горка такая атрымаецца. Называлася гэта — з коптурам...

— Давай пятую.

— Малайчына, Данік! Пяць аладачкаў, а наверх яшчэ з коптурам — чарнічак. На здароўе!

ЗОЛАТА Ў ЖЫЦЦІ

Згадка з дзяцінства: усё самае лепшае — залатое. Так і было: сонца залатое, палоска вады на Свіцязі ў сонечным промні залатая, светлыя валасы маленькага браціка праменіліся залатам.

Калі маме быў дасланы ў спадкі залаты шлюбны пярсцёнак дзядзінай маёршы, дзеці былі расчараваныя: якое ж гэта золата — не блішчэў ноччу, не асвятляў пакой.

Між літаратурных твораў, якія любіла, незавершаны раман Ядвігіна Ш. «Золата», у якім нейкае злавеснае золата загубіла жыццё гераніні...

Угаворваючы яе прыляцець у Амерыку, унучак выпаліў:

— У Амерыцы многа золата!

Слязамі змывае...

Адказ «Люблю срэбра» збянтэжыў яго, бо для малага золата амерыканскае было важкім козырам. Суцешыла:

— І свайго залатога ўнучка, які ў Амерыцы, люблю...

ВО ЯКАЯ!..

Уюнок ярка-бэзавага колеру вакол сцяблінкі укрупнасамася абвіты. Толькі зранку кветка ягоная раскрываецца. А хлопчык спіць позна. Пытаецца неяк:

— Што гэта за кветка такая, што ўсё хаваецца?

Тлумачыць яму: ранняя, доўга спаць не любіць, таму ён яе не ўбачыць.

Ад'езджалі ранічкай. Выйшаў хлопчык і адразу да ўюнка расквітнёнага:

— Во якая ты! Усё ж убачыў я цябе!

І з сумам у голасе, на развітанне:

— Праз год сустрэнемся...

Глядзіць зараз на ўюнок і слёз стрымаць не можа...

МАЯ ХАРОШАЯ

Апошні ранні ранак. Не спяць з мужам, перажываюць: як тую дарогу, далёкую, развітальную, адолець. У чужую, вялікую Маскву, у аэрапорт, каб там унучка перадаць знаёмай, з якой паляціць ён за акіян. Хлопчык праз сон шэпча:

— Ала мая харошая, любімая...

— Чуеш, што ён шэпча? — пытаецца муж.

Чуе, як жа не чуць? Чуць гэты голас, словы гэтыя будзе яна заўсёды...

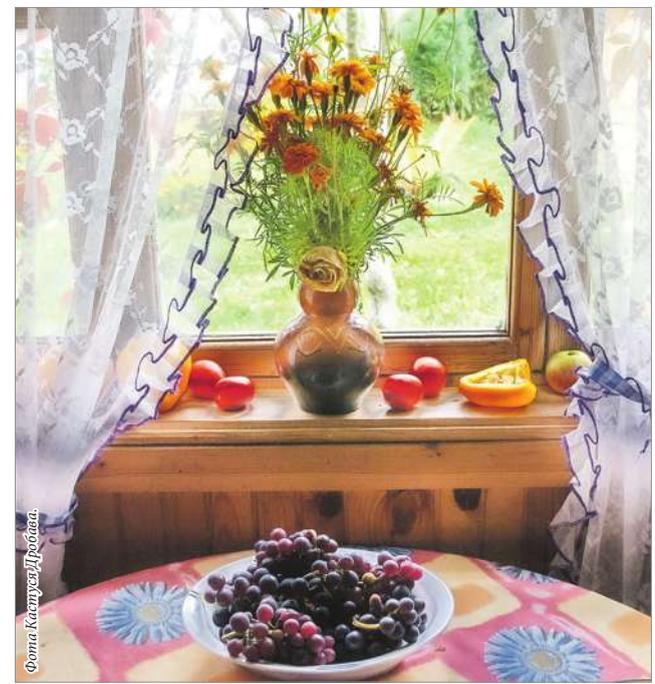
ДА АПОШНЯЕ ХВІЛІНЫ

Падавалася б, дарослы хлопчык, дзевяты год мінуў, а не разумее, што нашы жаданні нічога не вартыя, што мусім мы падпарадкоўвацца. Да апошняе хвіліны не мог паверыць, што пакіне яна яго ў аэрапорце, што не паляціць з ім. Усю дарогу марыў, каб машына зламалася і не даехалі яны да Масквы. А там усё паўтараў: «І ты са мною паляціш». Думала, жартуе. Адно ж не. Калі давалася развітацца, абхапіў дзвюма рукамі яе руку і штосілы трымаў, ледзьве вырвала. І пабегла, бо ў самой сілаў не было, каб стрымацца, не расплакацца. Адбеглася, азірнулася. Ён стаяў разгублены і раптам ірвануўся, прабег пад тымі стужкамі, што пазначаюць шлях на рэгістрацыю, і на апошнім завароце прыпыніўся...

ПРАЗ ГОД!

Балюча, што ніколі яна пэўна не ведае, калі сустрэнуцца зноў. Бо вельмі няпроста жыццё даецца яе любім у той багатай Амерыцы. Але заўсёды з хлопчыкам паўтараюць, як заклён, які мусіць збыцца: «Праз год сустрэнемся!» Ён, падаецца, верыць. Яна не ведае. Хоць хоча верыць. Хоць іншае ведае: гэта так мала — сустракацца толькі раз на год. Нейкі месяц прамяне як імгненне, толькі сэрца растрывожыцца, бодем набрыняе, які не ператрываць...

Падлогу мые, пыл сцірае, шкло на дзвярах працірае знізу, дзе пальчыкі ягоныя. Усюды дарагія слядочки. Слязамі змывае іх гаручымі...

Фота: Ксатруза Дробава

Уладзімір Бяразеў:

«Міф — гэта апаэтызаваная праўда»

Якой бачыцца сучасная беларуская літаратура ў геаграфічна далёкай Сібіры? Ці сапраўды паміж намі такая вялікая адлегласць? Як адрозніць міф і праўду ў літаратуры? На гэтыя і іншыя тэмы, пра «карані і крону», ролю традыцый і пошук навацый мы разважаем з ганаровым госцем сёлетняга Свята беларускага пісьменства, расійскім паэтам, празаікам, публіцыстам Уладзімірам Бяразевым.

— Уладзімір Аляксеевіч, давайце пазнаёмім беларускага чытача з сучасным расійскім літаратурным працэсам. Агучце, калі ласка, уласны топ найлепшых празаікаў і паэтаў.

— Нягледзячы на складанае стаўленне да гэтага творцы грамадзянскай пазіцыі, як пісьменнік мне цікавы Захар Прылепін. Выдзяляю для сябе і прозу Леаніда Юзафовіча. З паэтаў назваў бы Ігара Шклярэўскага, Глеба Гарбоўскага, Аляксандра Дзенісенку, Марыну Кудзімаву, Яфіма Гершына. На жаль, пайшлі з жыцця выдатныя творцы Анатоль Сакалоў, Іван Аўчыннікаў, Уладзімір Ярцаў... Але пачалі яскрава заяўляць пра сябе і прадстаўнікі пакалення 30—40-гадовых. Што цікава, з адметных — часцей жанчыны. Ганна Шаўчэнка, Вольга Анкіна...

— Паэтычнае жыццё ў вашым родным Новасібірску адмысловае?

— Сапраўды, нельга аспрэчваць наяўнасць моцнай новасібірскай паэтычнай школы. Гэты феномен у свой час прадставіў зборнік «Гняздо паэтаў» (1989). І невыпадкова. Добрая літаратура не з'яўляецца на пустым месцы. Даўняя традыцыя часопіса «Сібірскіе огні» ўзрошчвала таленты. За 15 гадоў працы ў выданні я заўважаў рост многіх пісьменнікаў, а таксама намагаўся зрабіць старонкі часопіса вольнай прасторай для ўсяго рускамоўнага свету ад Нью-Ёрка да Парыжа. На вокладцы тады размяшчалася фігурка «сібірскай Неферціці», узрост якой — чатыры тысячы гадоў, што сімвалізавала глыбіню сібірскай гісторыі і супастаўлялася яе з агульначалавечай.

— А каго выдзяляеце для сябе з літаратуры беларускай? Чым, на вашу думку, творчасць беларусаў сутнасна, ментальна адрозніваецца ад творчасці расійскіх пісьменнікаў?

— У часопісе мы друкавалі творы каля 20 беларускіх аўтараў. Сярод іх — Аляксей Жук, Аляксей Разанаў, Ніна Маціш, Галіна Булыка, Уладзімір Арлоў, Аляксей Бадак, Сяргей Трахімёнак, Барыс Пятровіч, Міхась Скобла, Алена Брва, Наста Кудасава і іншыя. Творчасць кожнага з іх не пакінула мяне абыхвавам.

Адзначыў для сябе захаванасць у Беларусі моцнай, глыбока псіхалагічнай традыцыі быкаўскай прозы. У лірыцы, асабліва мужчынскай, звяртае на сябе ўвагу не-

верагодна моцны грамадзянскі пачатак. Шчыра жадаю беларусам знаходзіць фінансавыя сродкі, перакладацца і выдавацца за мяжой, рабіць такім чынам сваю літаратуру сусветна вядомай. Без ніякіх сумневаў, вы гэтага вартыя!

— Як ставіцеся да сучаснага глабальнага пераходу літаратуры ў інтэрнэт-прасторы?

— У гэтай справе я не старонні назіральнік. Сам апошнім часам галоўнай пляцоўкай для дэманстрацыі творчасці лічу сваю старонку ў Фэйсбуку (*Смяецца*). На яе падпісаны амаль 5 тысяч чалавек, што не параўнаць з тыражамі друкаваных выданняў. Можна сказаць, ствараю там уласную міфалогію. Жыццё ў маёнтку, дзе кожнае дрэва дыхае казкамі і гісторыяй стагоддзяў; гародніна буйе, унучка піша карціны — у звычайным жыцці, аказваецца, столькі момантаў, якія можна творча апісаць!

Ва ўмовах духоўнай дэградацыі гэта адзіны шлях папулярызацыі культуры. Нам нікуды не падзецца! Летась у газеце «Літаратурная Россия» выйшаў мой артыкул «Час сыходзіць у партызаны», дзе разважаю пра ўнутраную міграцыю таленавітых людзей. А дзе ім яшчэ трансляваць свае важныя (і патрэбныя калегам, грамадству) думкі? Пачэсны шлях — і перадача досведу. Таму акрамя інтэрнэт-публікацый я планую яшчэ выкладаць ва ўласнай літаратурнай студыі. Астрадамы захавання нацыянальнай пісьменніцкай школы павінны заставацца і тоўстыя літаратурныя часопісы (хоць у інтэрнэце, хоць на паперы), дзе прафесійныя рэдактары выхоўвалі б наступныя пакаленні сур'ёзных пісьменнікаў.

— Хацелася б пачуць і вашы разважанні пра ролю нацыянальнага міфа ў фарміраванні сучаснай літаратурнай традыцыі. Ведаю, што вялікую ўвагу ўдзяляеце вывучэнню традыцыйнай мангольскай, уйгурскай культуры...

— Ведаеце, міф — гэта, па сутнасці, апаэтызаваная праўда. Я вельмі паважаю Льва Гумілёва, які стварыў наш пазітыўны міф. Ён пераканаўча даводзіў, што цюркі і славяне — зусім не закліятыя ворагі, а па, па вялікім рахунку, доўгі час мірна суіснавалі. Міжусобныя войны паміж князямі — гэта тое ж, што і супрацьстаянне палітыкаў у сучасным свеце... Ды і Алжас Сулейменаў у сваёй цудоўнай кнізе «Аз і я» пераканаўча даводзіць, што «Слова пра паход Ігаравы» на 25 адсоткаў складалася з цюркізмаў...

У гэтым сэнсе я лічу сябе прадаўжальнікам гэтых традыцый. Мая творчасць накіравана не на раз'яднанне, а на збліжэнне. Таму і казахі мяне лічаць сваім, і якуты, хакасы, бураты. Апошнія нават ушанавалі спецыяльнай прэміяй за паэму «Ганлін» паводле іх мясцовых паданняў.

На мой погляд, агульная еўразійская літаратурная, музычная, мастацкая культура павінна стаць моцным мостам адзінства і міру.

Юлія АЛЕЙЧАНКА

ДАВЕДКА «ЛІМА»

Уладзімір Бяразеў нарадзіўся на поўдні Кузбаса ў шахцёрскім горадзе Пракоп'еўску. Першая публікацыя адбылася ў часопісе «Сібірскіе огні» ў 1982 г. Завочна скончыў Літаратурны інстытут імя А.М. Горкага (1983—1989 гг.). Аўтар кніг «Акаём» (1986), «Залаты Кол» (1989), «Магіла Вялікага Скіфа» (1996), «Пасланец» (1997), «Табук» (2003), «Качэўнік» (2004), «Залатаносная імгла» (2008), «Анёл расстанняў» (2009), «Чаша і пояс» (2013), «Знамя Чынгіса» (2013). Вершы публікаваў у многіх тоўстых часопісах, альманахах і анталогіях Расіі. Актыўна друкаваўся за мяжой: «Замежныя запіскі» (Германія), «Новае рускае слова» (Нью-Ёрк), «Дзікае поле» (Украіна), «Аманат» (Казахстан) і інш.

У 1993—1999 гг. вёў пісьменніцкую радыёпраграму «Слыхавое акно». З 1990 па 1997 гг. — дырэктар выдавецтва «Мангазея» і ўкладальнік аднайменнага літаратурнага альманаха. У 1997—2000 гг. — старшыня праўлення Новасібірскай пісьменніцкай арганізацыі. З 1999 па 2014 гг. — галоўны рэдактар часопіса «Сібірскіе огні» і сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Расіі. Лаўрэат першай прэміі МА «Сібірскае пагадненне» ў намінацыі публіцыстыка — «Сібір — тэрыторыя надзей», уладальнік прэміі часопіса «Аманат» і Міжнароднага клуба Абая за раман у вершах «Магата». Узнагароджаны медалём і прэміяй імя К. Сіманова, медалём і прэміяй «Бялуха» (Алтай), спецыяльным прызам міжнароднай прэміі імя М. Валашына, Усерасійскай літаратурнай прэміяй імя М. Клюева.

стасункі

Новыя публікацыі Якуба Коласа ў Азербайджане

Паэзія і проза народнага паэта Беларусі перакладзена на дзясяткі моў народаў свету. Працягваецца пераўвасабленне творчасці беларускага класіка на іншыя мовы і цяпер. Пра гэта вялася гутарка і падчас міжнароднага круглага стала, што прайшоў у межах Свята беларускага пісьменства.

Новая публікацыя толькі што з'явілася ў азербайджанскай газеце «Адалят». Перакладчыца Камалія Абіева пераўвасобіла два вершы народнага песняра — «Не бядуі!» і «Родныя вобразы». Творы, як вядома, напісаны ў 1907 і 1908 гадах. Але, відавочна, актуальныя і цяпер.

Камалія Абіева не першы раз звяртаецца да перакладаў беларускай літаратуры. Яшчэ раней яна надрукавала ў выданні «525-я газета» і часопісе «Улдуз» пераклады апавяданняў Анатоля Матвіенкі і Алега Ждана.

У апошнія гады беларуска-азербайджанскія літаратурныя сувязі развіваюцца актыўна. Генератарамі творчай дыпламатыі з'яўляюцца Камран Назірлі, Чынгіз Алі аглу, Севіндж Нурукызы, Салатын Мірзоева. Дзякуючы найперш іх руплівасці ў Азербайджане надрукаваны творы Мікалая Чаргінца, Алясея Бадака, Таццяны Сівец і іншых беларускіх паэтаў і празаікаў. Ды і ў Беларусі шмат робіцца для прадстаўлення азербайджанскай літаратуры на беларускай і рускай мовах. Выйшлі па-беларуску кнігі Чынгіза Алі аглу, Лейлы Аліевай, Севіндж Нурукызы, анталогія сучаснай азербайджанскай паэзіі.

Сяргей ШЫЧКО

імпрэзы

«Паэзія зноў вяртаецца да людзей» — пад такім дэвізам напрыканцы жніўня ў кнігарні «Дом кнігі "Светач"», а пазней у Слоніме прайшлі творчыя сустрэчы з пісьменнікам, публіцыстам, вядучым праграмы «Суразмоўцы» Навумам Гальпяровічам. Вечарына «Сюжэт для вечнасці» стала сапраўднай творчай пляцоўкай для літаратараў, музыкаў, чытальнікаў, прамоўцаў, якіх аб'яднала паэзія і проза Навума Гальпяровіча.

— Самае галоўнае — адчуць атмасферу, якая бывае на такіх сустрэчах. Іх, дарэчы, нам вельмі не хапае, — заўважыў Навум Якаўлевіч. — Часам думаеш: а хто гэтыя кніжкі чытае? А хто гэтае радыё слухае? А хто гэтыя перадачы бачыць? Таму на сустрэчах з чытачамі і слухачамі сам-насам узнікае вялікае пачуццё адказнасці, бо адна справа — сядзець аднаму ў студыі, а другая — адчуваць водгукі, якія, скажу шчыра, бываюць розныя. Ды што трэба сучаснаму пісьменніку дзеля таго, каб сцвердзіцца? Для мяне — добра пісаць.

Па прызнанні паэта, калі ён напісаў верш «Я — вучань...», то адчуў: сапраўды здольны нешта прынесці ў літаратуру. Твор падабаецца не толькі аўтару. Напрыклад, аднойчы ў Полацку выступаў паэт Аляксей Разанаў і прачытаў менавіта гэты верш.

Быць проста шчырым

Як заўважаюць калегі пісьменніка, творчасць Навума Гальпяровіча вызначае шчырасць. Менавіта з верша пра яе і пачалася сустрэча: «Так цяжка быць проста шчырым...». Але на яе працягу гучалі вершы не толькі ў аўтарскім выкананні. Чытала творы артыстка Маргарыта Захарыя, праспявалі песні на словы паэта, пакладзеныя на музыку, артыст тэатра і кіно Сяргей Кравец ды кампазітар і спявак Віктар Мясельскі, кіраўнік тэатра Беларускага радыё Алег Вінярскі прачытаў апавяданне «Сяргей — Божы чалавек»... Пісьменнік Віктар Шніп адзначыў: «Верш заўсёды павінен быць у паэта з сабой як пісталет — на ўсялякі выпадак. Ім можна параніць, можна і прыстроіць...». Ён парадаваў слухачоў сваёй «Полацкай баладай», прысвечанай Навуму Гальпяровічу.

Дарэчы, з верасня на канале «Культура» Беларускага радыё выйдзе радыёверсія аўтарскага праекта Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы». Зараз канал рыхтуецца да новага сезона, абяцаючы шмат праграм, прысвечаных літаратуры. Так, з кастрычніка ў сетцы з'явіцца літаратурна-мастацкія пастановачныя праекты «Паэзія XXI стагоддзя» і «Літаратурныя гісторыі».

Яўгенія ШЫЦЬКА

Старажытны горад. Новае аблічча

Што засталася Слоніму пасля Дня беларускага пісьменства

Гэтае свята не заканчваецца масавымі гуляннямі і салютам, прыемным успамінам яшчэ доўга будзе жыць у тых аб'ектах і вуліцах горада, якія былі рэканструяваныя альбо пабудаваныя да урачыстасцяў. Слонім сёлета задаў высокую планку. Упрыгожыўся, завітнеў, узбагаціўся. «ЛіМ» прапануе пазнаёміцца з аб'ектамі культурнай інфраструктуры горада, якія набылі новае аблічча.

СЛОНІМСКІ РАЁННЫ КРАЯЗНАЎЧЫ МУЗЕЙ ІМЯ І. І. СТАБРОЎСКАГА

Слоніmsкі раённы краязнаўчы музей імя І. І. Стаброўскага.

Да Свята беларускага пісьменства быў выкананы капітальны рамонт фасада краязнаўчага музея Слоніма. Цяпер будынак радуе вока яркім абліччам.

Музей быў адкрыты ў якасці прыватнага ў 1929 годзе і з'яўляецца адным з найстарэйшых сярод раённых музеяў вобласці. Яго заснавальнік — археолаг і краязнаўца Іосіф Стаброўскі — усё жыццё вывучаў гісторыю радзімы, збіраў калекцыі. Музейны фонд пры ім уключаў каля пяці тысяч экспанатаў. У 1939 годзе ўстанова стала дзяржаўнай. Размешчана яна ў будынку канца XIX стагоддзя, упрыгожаным ажурнай арнаментальнай цэглай. На фасадзе — мемарыяльная дошка ў гонар заснавальніка музея Іосіфа Стаброўскага.

Экспазіцыя музея займае дзевяць залаў і прадстаўлена аддзеламі прыроды і гісторыі, якія распавядаюць пра жыццё краю ад старажытнасці да нашых дзён. У музеі можна пазнаёміцца з матэрыяламі, атрыманымі пры археалагічных раскопках на старажытным Слоніmsкім замчышчы, якія распавядаюць пра ўзнікненне горада і яго развіццё ў XI—XVII стагоддзях. Сярод унікальных экспанатаў — паганскі ідал X стагоддзя, бронзавы бюст Напалеона 1885 года, Статут ВКЛ 1588 года, перавыдадзены на польскай мове ў 1648 годзе, драўляны водаправод XVIII стагоддзя і многае іншае.

СЛОНІMSКАЯ РАЁННАЯ БІБЛІЯТЭКА ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА

Летам у Слоніме пачаўся капітальны рамонт даха і фасада з заменай вокнаў і ўваходнай канструкцыі раённай бібліятэкі. Месца папулярнае і запатрабаванае, таму і выглядаць павінна адпаведна.

Першыя бібліятэкі ў Слоніме з'явіліся ў пачатку XIX стагоддзя. Гэта былі ўстановы пры народных вучылішчах, кнігарнях і нешматлікія прыватныя, якімі карысталася вузкае кола чытачоў. У 1939 годзе пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР была арганізавана цэнтральная бібліятэка горада Слоніма. У яе фондзе знаходзіліся кнігі больш чым на дваццаці мовах. Падчас

Слоніmsкая раённая бібліятэка імя Я. Коласа.

гітлераўскай акупацыі былі знішчаны амаль усе кнігі, а памяшканне разбурана. Пасля вызвалення Слоніма ад гітлераўскіх захопнікаў пад кіраўніцтвам Марыі Капітанчык была арганізавана новая цэнтральная бібліятэка.

Пасля адкрыцця бібліятэкі сталі праводзіць шматлікія культурныя мерапрыемствы, якія назаўсёды ўвайшлі ў гісторыю Слоніма. Тэматычныя вечары, канферэнцыі, вечары-сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі спрыялі прыцягненню ў бібліятэку чытачоў і ўмацаванню яе статусу. Цяпер дзейнасць раённай бібліятэкі накіравана на асвету і адукацыю. З году ў год павялічваецца фонды кніжніцы і расце цікавасць з боку наведвальнікаў.

РАЁННЫ ЦЭНТР КУЛЬТУРЫ, НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ І РАМЁСТВАЎ

Раённы цэнтр культуры, народнай творчасці і рамёстваў.

Да свята пісьменства прыкметна папрыгажэў Цэнтр культуры, народнай творчасці і рамёстваў Слоніма. Выкананы рэмонт фасада з заменай аконных блокаў і ўваходнай часткі будынка.

Раённы метадычны цэнтр аддзела культуры Слоніmsкага райвыканкама пачаў дзейнічаць у 1989 годзе. У 2003 годзе яго рэарганізавалі ў раённы метадычны цэнтр народнай творчасці, а ў 2015 годзе — у дзяржаўную ўстанову культуры — Слоніmsкі раённы цэнтр культуры, народнай творчасці і рамёстваў.

Сёння цэнтр культуры — значны для Слоніmsшчыны аб'ект. Тут створаны ўсе ўмовы для актыўнай культурнай дзейнасці жыхароў, праводзяцца масавыя тэатралізаваныя свята і прадстаўленні, народныя свята, абрады ў адпаведнасці з мясцовымі традыцыямі, працуюць калектывы самадзейнай мастацкай творчасці. Штогод супрацоўнікі ўстановы распрацоўваюць канцэпцыі і праграмы развіцця культуры, народнай творчасці свайго рэгіёна, дбаюць пра тое, як прывабіць насельніцтва.

ГАСЦІНІЦА «ШЧАРА»

Вельмі важны для горада аб'ект цяпер знаходзіцца на рэканструкцыі. Кіраўніцтва горада ўпэўнена, што ў

хуткім часе пасля святкавання Дня пісьменства аб'ект расчыніць дзверы для гасцей горада і, як спадзяюцца ў Слоніме, будзе запатрабаваны турыстамі.

Тэрытарыяльна гасцініца месціцца ў самым сэрцы Слоніма — побач са скверам, Спаса-Праабражэнскім саборам, касцёлам Святога Андрэя. Непадалёк ад «Шчары» — краязнаўчы музей імя І. І. Стаброўскага і Слоніms-

Гасцініца «Шчара».

скі драматычны тэатр. Гасцініца — вельмі важнае месца для таго, каб турысту затрымацца і больш уважліва пазнаёміцца са шматлікімі мясцовымі цікавосткамі.

Сваю назву будынак атрымаў ад ракі Шчары, якая працякае па тэрыторыі Гродзенскай і Брэсцкай абласцей і з'яўляецца левым прытокам Нёмана. Гасцініца была адкрыта ў 1963 годзе, за гэты час, вядома, унутры і звонку будынка рабіліся пэўныя змены, але невялікія. Таму Свята беларускага пісьменства стала добрай нагодай для пачатку кардынальнай рэканструкцыі «Шчары».

КАНАЛ АГІНСКАГА

У абласную інвестыцыйную праграму горада падрыхтоўкі да Дня беларускага пісьменства ўвайшло аднаўленне вуліцы Агінскага з тэрыторыяй, якая пралягае да ракі Шчары. Работы пачаліся яшчэ ў красавіку і будучы завершаны хутка. У спіс увайшла рэканструкцыя пешаходнага моста і добраўпарадкаванне тэрыторыі.

Праведзена ачыстка канала. Бераг умацавалі так, каб яго не размывалі ліўневыя воды, якія накіроўваюцца

Канал Агінскага.

з прылеглых вуліц. Спускі да вады абсталювалі ў трох месцах. Зараз ідзе рэканструкцыя вуліц, якія прылягаюць да набярэжнай.

Канал Агінскага — важнае гістарычнае месца Беларусі. Ён быў здадзены ў эксплуатацыю ў 1783 годзе. У XIX стагоддзі параходы па ім курсіравалі штодня: Пінск — Целяханы і Пінск — Слоніms. Дзякуючы каналу пачаўся актыўны рост прылеглых вёсак і паселішчаў. Сёння канал — важны турыстычны аб'ект Беларусі.

Вікторыя АСКЕРА

Юбілей «вераснёўцаў»

Адна з самых пазітыўных секцый Беларускага саюза мастакоў адзначае трыццацігоддзе

Уладзімір Шнарэвіч «Восенская аляя», 2009 г.

Беларускі саюз мастакоў сёлета святкуе шмат знакавых дат, якія паўплывалі на гісторыю яго развіцця. Найперш гэта трыццацігоддзе з моманту ўтварэння знакамітай мастацкай секцыі «Верасень», лёс якой не быў адназначны і паступовы. Калісьці прадстаўнікі аб'яднання літаральна ўскалыхнулі мастацкую супольнасць саюза, паказаўшы, на што гатовыя. У канцы жніўня ў Палацы мастацтваў у межах святкавання юбілею была адкрыта выстаўка творчай супольнасці, дзе мастакі прадэманстравалі, над чым працавалі апошнія гады.

Аб'яднанне «Верасень» сабрала плеяду таленавітых беларускіх мастакоў, якія ярка заявілі пра сябе ў станковых, графічных серыях, у тэхніцы афорта, аўталітаграфіі, у малюнку і акварэлі, а таксама ў часопіснай і кніжнай графіцы і плакаце. Справаздачныя выстаўкі «вераснёўцаў» праходзяць раз у два гады і адрозніваюцца тэматычнай і тэхнічнай разнастайнасцю. Мастак-графік Сяргей Волкаў шмат гадоў узначальвае супольнасць і добра памятае, як нараджалася яе гісторыя.

— Я б не сказаў, што «Верасню» ўжо трыццаць гадоў — усяго толькі трыццаць. Аб'яднанне з'явілася на свет у 1989 годзе. У той час на нас літаральна накінуўся Саюз мастакоў, бо мы вырашылі адарвацца ад секцыі графікі, — успамінае Сяргей Волкаў. — Было складана: адносіны такія, што не працавалася. І мы вырашылі стварыць сваё аб'яднанне. Перажылі шмат крытыкі... Але дагэтуль лічу, што рашэнне зрабіць асобнае аб'яднанне было правільным. Памятаю, як Георгій Паплаўскі, Юрый Зайцаў, я і іншыя мастакі літаральна біліся за тое, каб «Верасень» існаваў у межах саюза. Адваявалі.

Пасля нас пачалі з'яўляцца аб'яднанні «Няміга», «Традыцыя»... Але многія разваліліся. Прычынай усяму — унутраны супярэчнасці. Мы існуем і цяпер, і сёння ў складзе аб'яднання — 30 чалавек. Хтосьці сыходзіць з жыцця, але прыходзяць новыя таленавітыя аўтары. Праз нашу суполку маладыя творцы могуць уступаць у Беларускі саюз мастакоў пры выкананні ўсіх абавязковых палажэнняў. З іншых секцый прыходзяць таксама. Тлумачаць: «Добра ў вас, утульна. Можна выстаўляцца. І ніхто не кажа, што ты нефармат». Мы паважаем не толькі мастацтва, паважаем уласны выбар творцы. Мастак, перш за ўсё, асоба, таму мае права паказаць, як бачыць і адчувае свет. Упэўнены: навязваць тэмы, тэхнікі нельга. Мастак проста не можа гэта добра рабіць, бо бачыць усё інакш.

На пачатку стварэння ядром «Верасня» сталі творцы, якія сфарміраваліся ў перыяд росквіту беларускай рэалістычнай школы і працавалі пераважна ў станковай і кніжнай графіцы, ужо праявілі сябе як майстры і валодалі яркай творчай індывідуальнасцю, высокай графічнай культурай. Мастацкая мова і стылістыка, тэматыка і тэхніка сяброў аб'яднання вельмі разнастайныя: ад рэалізму і імпрэсіянізму да сімвалізму і абстракцыі. Аднак першапачаткова і па сёння супольнасць грунтуецца на агульных прынцыпах творчасці — жаданні падкрэсліць маральную і эстэтычную каштоўнасць мастацтва, высокую значнасць індывідуальнага творчага пачатку, імкненні захаваць асаблівы свет мастака. Можна сказаць, што ў «Верасні» сабраліся майстры, якія вызначаюць рамантызм у самых розных яго праявах, увабраўшы рэалістычны пафас і рамантычную эмацыянальнасць, характэрныя для 1960—1980-х гадоў, аўтары, якія імкнуцца да лірычных сюжэтаў і вобразных рашэнняў, да літаратурных асацыяцый.

— Першапачаткова секцыя арганізоўвалася як супольнасць мастакоў, што працуюць у пластычнай манеры, — расказвае мастачка, сябра аб'яднання «Верасень» Марына Эрэнбург. — Адпаведна, яе касцяк быў закладзены аўтарамі, якія адносяцца да савецкай школы жывапісу. Знайсці, дарэчы, можна рысы як беларускай, так і маскоўскай школ. Многія мастакі, што стаялі ля вытокаў стварэння секцыі, скончылі Маскоўскі паліграфічны інстытут. І ў той момант дэманстравалі больш актуальны погляд на графіку, гэта ў асноўным былі кніжныя графікі. Большасць з цягам часу стала спрабаваць сябе ў іншых жанрах: секцыя нечакана папоўнілася мастакамі-жывапісцамі. Да нас пачалі пераходзіць творцы з іншых секцый, якія, напрыклад, займаліся дэкарацыйна-прыкладным мастацтвам. Гэтыя аўтары не маглі ў межах сваіх секцый проста рэалізаваць сябе, бо ўспрымалі мастацтва крыху ў іншым ракурсе. Напрыклад, у секцыі графікі былі і ёсць пэўныя межы, што дыктуюцца традыцыямі нашага графічнага аб'яднання, якое, з аднаго боку, моцнае і перспектыўнае — адрозніваецца якасцю, акадэмізмам, вядома ва ўсім свеце, з

іншага — нясе пэўны адбітак таго, хто і ў каго вучыўся, таму работы часам падобныя. Вось многія мастакі і вырашылі змяніць форму працы і падачы, творчасці.

Вялікае ўздзеянне на сутнасць аб'яднання зрабілі погляды на мэты і задачы мастацтва народнага мастака Беларусі Георгія Паплаўскага, майстра глыбокай пластычнай і жывапіснай культуры, вельмі патрабавальнага да прафесійнага майстэрства. «Верасень» арыентаваны перш за ўсё на захаванне найважнейшай ідэі значнасці прафесійнай, маральнай і эстэтычнай каштоўнасці мастацтва па-за палітычнай ангажаванасцю і масавага густу.

— Што тычыцца стылістыкі, то большасць мастакоў імкнецца да больш асучаснай пластычнай мовы, — тлумачыць Марына Эрэнбург. — Ёсць творцы, якім цікава працаваць у галіне сімвалізму, ёсць рэалісты і экспрэсіяністы. З самага зараджэння секцыі ўдзельнікі не ставілі сабе задачы быць актуальнымі, моднымі. Тут сабраліся мастакі, якія хочуць выяўляць сябе вольна. І якраз у нас гэта магчыма. Няма рамак сучаснасці ці традыцыйнасці, галоўнае — здолець адлюстраваць унутраную ідэю. Многія калегі эксперыментуюць, што вельмі захапляльна. Галоўнае — эвалюцыянаваць. Мне здаецца, у гэтым і заключаецца развіццё мастацтва.

Прадстаўленая выстаўка дэманструе сучасны светапогляд сяброў аб'яднання, паказвае магчымасці і здольнасці аўтараў. Экспазіцыя размясцілася на двух паверхах Палаца мастацтва. Вялікую цікавасць выклікаюць кампазіцыі Раісы Сіплевіч. Яе фантастыка на мяжы з рэальнасцю спараджае шэраг асацыяцый. Зачароўваюць глыбокія работы Уладзіміра Шнарэвіча. Яны быццам хаваюць у сабе сакрэт шчасця. Вяртаюць у дзяцінства цудоўныя ілюстрацыі Сяргея Волкава. Жывапіс Элеаноры Бубашкінай нагадвае чараўніцтва. Мастачка нібыта запрашае глядача распачаць дыялог аб прыгажосці.

За шмат гадоў у «Верасня» сфарміравалася сваё аблічча і пэўныя выставачныя традыцыі. Значнае месца ў экспазіцыях аб'яднання займае акварэль, у якой плённа працуюць такія выдатныя майстры гэтай тэхнікі, як Ірына Лобан, Яўген Саковіч, Уладзімір Шнарэвіч, Наталля Марчанка, Наталля Сустава і інш. Апошнім часам секцыя папоўнілася шэрагам жывапісцаў: Раіса Сіплевіч, Элеанора Бубашкіна, Вераніка Віткоўская, Ала Каласенцава, Сяргей Шэмет, Ларыса Зарубіна. Сучасныя стылістычныя тэндэнцыі прыносяць мастакі сярэдняга і маладога пакалення, якія валодаюць уласным творчым почыркам: Наталля Марчанка, Улада Белавусова-Кірыенка, Усевалад Швайба, Тамара Дзяменцьева, Марына Эрэнбург, Элеанора Бубашкіна, Сяргей Шэмет. Нямала сярод «вераснёўцаў» і педагогаў. У розных мастацкіх навучальных установах выкладаюць Яўген Саковіч, Ірына Лобан, Усевалад Швайба, Элеанора Бубашкіна і іншыя. І гэта важкі ўнёсак у выхаванне і фарміраванне маладых беларускіх мастакоў і дызайнераў.

Вікторыя АСКЕРА

Музычны код

у канцэптуалізме Ірыны Кузняцовай

Ці можна намалюваць гукі? Музыка Паганіні і нават Першы канцэрт Чайкоўскага? Як увогуле гэта зрабіць? Менавіта на такія пытанні адказвае выстаўка «Візуалізацыя гукаў» беларускай мастачкі і дызайнера Ірыны Кузняцовай, якая адкрылася ў Палацы мастацтваў. Праект падрыхтаваны да юбілею творцы. У экспазіцыю канцэптуальнага праекта Ірыны Кузняцовай увайшло каля трыццаці работ (жывапіс, камп'ютарная графіка, шкло, інсталцыі), большасць з якіх выканана сёлета. Усе работы прысвечаны музыцы і разлічаны на спрактыкаванага глядача. Мяркуюцца, што ў рытмічных формах жывапісных работ глядчыя пачуюць рытмы ўжо знаёмых музычных твораў — ад класікі да джазу. Напрыклад, трыпціх «Першы канцэрт Чайкоўскага», Вівальдзі «Чатыры пары года», Шапэн «Накюрн Фа-дyez мажор», серыя «Музычная Амерыка 50-х гадоў».

— Не хачу быць падобнай і звычайнай. Калі ўпершыню пабачыла работы Хуана Міро, майго любімага мастака, зразумела, што не трэба баяцца, — распавядае Ірына Кузняцова. — Справа не ў матэрыяле і не ў падзеле жанраў, а ў ідэі. Калі ёсць ідэя, ёсць і мастацтва. У нас кажучы, што мастацтва дзеля мастацтва — гэта

дрэнна. Я так не лічу. Мастак павінен ствараць не для глядача або пакупніка, а для душы. Хачу падзяліцца сваімі думкамі, сваім цяплом. Гэтая выстаўка для падрыхтаванага глядача. Мне хацелася б, каб у работах ён пазнаў і зразумеў музыку, а пасля прыйшоў дадому і паслухаў яе. Маці ў мяне была музыкантам, бацька — мастаком. Сям'я спрыяла майму далучэнню да мастацтва.

У межах агульнай канцэпцыі выстаўкі для кожнай карціны ў Ірыны знойдзена свая пластычная мова. Гукі нараджаюць уяўленне, уяўленне — тэму, тэма падказвае форму. Большасць работ — чорна-белыя, як клавшы на раялі, як фраз дырыжора. Аўтар выстаўкі і ёсць такі дырыжор праекта, што сабраў разам не толькі розныя жанры выяўленчага мастацтва, але і людзей, якія спрыяюць больш поўнаму ўспрыманню зададзенай канцэпцыі. Тэму падтрымлівае відэаарт, створаны яе сынам Аляксеем Кузняцовым. У выкананні ўнучкі мастачкі Ульяны Ігумнавай на адкрыцці выстаўкі прагучала сола на скрыпцы з вядомага цыкла Антонія Вівальдзі «Чатыры пары года». Асноўным памочнікам і крытыкам Ірына Кузняцова лічыць свайго мужа — мастака Анатоля Кузняцова. — Абстрактнае мастацтва больш эма-

цыянальнае. Людзі могуць не разумець яго, але адчуваюць абавязкова, — упэўнена Ірына Кузняцова. — Вядома, для сваёй выстаўкі я магла стварыць работы, якія спадабаліся б усім. Гэта было б вельмі проста. Але не хачу. Зараз, на мой погляд, — час новага мастацтва. Мне падабаецца відэаарт, камп'ютарная графіка. Адна з маіх работ называецца «Першы канцэрт Чайкоўскага». Тыя, хто ведае гэты музычны твор, могуць пазнаёміцца з кампазіцыяй і адчуць рытм мелодыі на асацыятыўным узроўні. Калі пачуюць гэтую музыку, разгадаюць код пазнавання. Тады астатнія работы зайграюць па-новаму. Кампазіцыя з пласцінак, якія выпускала фірма «Мелодыя», называецца «Забытая мелодыя». І яна сапраўды забытая, бо пласцінкі больш не вырабляюцца. Хоць яны неактуальныя, памяць засталася. Задача неактуальнасці ў тым, каб паказаць, што нават праз прызм старога і вечнага мастацтва ўсе роўна можа быць сучасным.

Аўтарскае адчуванне Ірыны Кузняцовай чапляе зваротам да сучасных форм, тэхнік, колераў. Мастачцы падабаецца эксперыментавць і знаходзіць незвы-

Ірына Кузняцова каля работ «Першы канцэрт Чайкоўскага».

чайныя падыходы да арганізацыі сваёй творчасці. Яна глыбока сягае ў тэму твораў, тое ж самае прапануе і глядачам. У аснове работ акрамя музыкі можна адчуць яшчэ паэзію і драматургію.

Тэрыторыя творчай актыўнасці Ірыны Кузняцовай разнастайная. На працягу паўстагоддзя яна вырабляла літы вітраж для інтэр'ераў, займалася мастацкім шклом, камп'ютарнай графікай, фатаграфіяй, была куратарам шматлікіх выставак маладых мастакоў. І ўжо некалькі гадоў займаецца канцэптуальным мастацтвам.

Вікторыя АСКЕРА

Купалаўскі!

У знакамітым тэатры пачаўся 100-ы сезон

Над касцюмамі будзе працаваць Кацярына Шымановіч, а сцэнаграфію створыць Зіновій Марголін — яго працу ў Купалаўскім можна бачыць у спектаклях «Ноч на Каляды» і «Пан Тадэвуш». Прэм'ера «Ідыліі» запланавана на чэрвень 2020 года.

На галоўнай сцэне прадставіць сваю пастаноўку вядомы расійскі рэжысёр Сяргей Зямлянскі. Прэм'ера яго пластычнага спектакля «Мой Шагал» адбудзецца ў студзені.

У канцы 2019 года новы спектакль чакаецца і на камернай сцэне. Акцёр і рэжысёр Раман Падаляка прадставіць доўгачаканую пастаноўку пад назвай «Першы». Яна будзе створана ў жанры вербацім па аднайменнай п'есе, напісанай Раманам Падалякам і Міхаілам Зуем. Дарэчы, іх плённы творчы дуэт атрымаў увасабленне ў інсцэніроўцы да спектакля «Радзіва "Прудок"» па дзённіку Андрэя Горвата.

— Мне складана называць сябе рэжысёрам, хутчэй пачатковец, — адзначыў на прэс-канферэнцыі Раман Падаляка. — На мой погляд, соты сезон пачаўся ў нас крышку раней. Летам мы са спектаклем «Радзіва "Прудок"» ездзілі на гастролі па Палессі, дзе наш спектакль пабачыў проты глядач. Там і зразумеў: тэатр краіне сапраўды патрэбен. Я быў уражаны зацікаўленасцю і прыемнай рэакцыяй. Гэта было сведчаннем таго, што наш тэатральны прадукт стрэліў. У Пінску была такая сітуацыя. Ідзе спектакль, бачу: выбягае жанчына. Я ўжо практычна засмуціўся, што яна сыходзіць. А яна кажа мне: «Выбачайце, толькі па кветкі схаджу». І для мяне гэта паказальнік таго, што мы рухаемся ў правільным напрамку.

Што тычыцца спектакля «Першы», то ён цікавы тым, што раней у нас ніхто не звяртаўся да жанру вербацім. А мне вельмі захацелася. Тут будзе гісторыі рэальных людзей, распрацаваныя праз спецыяльную кампазіцыю. Спектакль расказвае пра тое, што першы раз адбылося ў жыцці: першае каханне, пацалунак, расчараванне, страх і смерць. Мне хочацца правесці мяжу рэальнасці, трошкі папрацаваць з маладымі актёрамі, каб яны адчулі эмацыянальны пераход ад сябе да вобраза.

ГАСТРОЛІ

Купалаўскі тэатр лічыць важным развіваць тэатральную прастору праз новыя праекты, пашырэнне гастрольнай карты і адкрыццё новых пляцовак. Так, у 2020 годзе зноў пачне працу малая сцэна тэатра ў гістарычным будынку па вуліцы Энгельса, 17, дзе зараз знаходзіцца тэатральнае Бюро друку. Гэтая шматфункцыянальная пляцоўка будзе выкарыстоўвацца для паказу спектакляў і кіно, музычных канцэртаў, а таксама выконваць функцыю галерэі сучаснага мастацтва.

У гастрольных планах Купалаўскага тэатра — шэраг гарадоў Беларусі: Гомель, Гродна, Слонім, Баранавічы, Маладзечна, Бабруйск, Салігорск і іншыя. А таксама гастролі за мяжой і ўдзел у еўрапейскіх тэатральных фестывалях. Хутка Купалаўскі тэатр пакажа спектакль «Пінская шляхта» ў Беластоку, а таксама прадставіць спектакль «Ураджай» па п'есе Паўла Пражко ў сусветнай культурнай сталіцы — Парыжы.

— Гастролі — важная частка функцыянавання тэатра, якая дазваляе паказаць і папулярываць тое, што было назапашана гадамі, — адзначыў Павел Латушка. — Для паказу ў іншых краінах і беларускіх гарадах мы выбіраем спектаклі,

якія сталі культавымі для самога тэатра і для Мінска ў цэлым.

У юбілейны год Купалаўскі ажыццявіць даўнюю мару: пакажа «Паўлінку» ў Вязынцы. Плануецца, што гэты паказ будзе самы масавы за ўсю гісторыю яго існавання.

ПРАЕКТЫ

Новыя праекты Купалаўскага тэатра на Камернай сцэне будуць звязаныя з гісторыяй, знакавымі асобамі, сучаснай літаратурай і адукацыяй. Праект «Легенды Купалаўскага тэатра» расказае пра выдатных асоб — артыстаў, рэжысёраў, мастакоў. А «Літаратура і тэатр» стане спрабай

Купалаўскага тэатра, але і стане крыніцай інфармацыі для тых, хто цікавіцца тэатрам як відам мастацтва ў цэлым. Меркаваны тыраж — каля дзвюх тысяч асобнікаў. Набыць выданне можна будзе ў тэатры. Першы нумар купалаўскага плануецца падрыхтаваць да 21 верасня: у гэты дзень Купалаўскі арганізуе апэна-эйр.

ТЭХНАЛОГІ

Генеральным партнёрам 100-га сезона Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы выступае А1. Кампанія заўсёды ўдзяляла вялікую ўвагу праектам, звязаным з нацыянальнай ідэнтыч-

Дырэктар Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы і намеснік генеральнага дырэктара кампаніі А1 на лічбавых платформах і кантэнтну Антон Бладзік падчас прэс-канферэнцыі.

паказаць сучасную беларускую прозу на сцэне Купалаўскага ў якасці эскізаў і чытак у выкананні маладых рэжысёраў і актёраў.

— Канцэпцыя літаратурна-тэатральнага праекта заключаецца ў тым, што мы будзем выбіраць кнігу на беларускай мове, якая ва ўсім на слыху і з некалькімі рэжысёрамі і актёрамі паспрабуем зрабіць эскіз да яе, — тлумачыць Раман Падаляка. — Гэта будзе папулярывацыя і беларускай мовы, і беларускай літаратуры. Пакуль яшчэ не магу сказаць, якія менавіта кнігі будуць абраныя. Думаю, дакладна Дзяніс Марціновіч, Альгерд Бахарэвіч... Хацелася б пазнаёміць актёраў і гледачоў з такой літаратурай. Думаю, і самі пісьменнікі пазітыўна ўспрымуць ідэю. Любому аўтару прыемна гучаць са сцэны. Ім таксама будзе цікавая і дыскусія з гледачамі пасля паказу.

Праект «Экскурсіі пра спектакль» правядуць па месцах, куды ніколі не заглядаў глядач: бутафорскі, рэківітарскі, грывёрны цэхі, арт-фае, партрэтная галерэя, прастора за сцэнай. Працяг атрымае праект «Музычныя Вечары ў Купалаўскім», перадпрам'ера якога адбылася сёлета ў ліпені.

Сярод новых праектаў у 100-м сезоне — адукацыйная праграма для школьнікаў па развіцці творчага мыслення, навыкаў выразнага чытання, напісання першых драматургічных тэкстаў. Мэта праграмы — фарміраванне і развіццё творчых здольнасцяў вучняў, аналітычнага і творчага мыслення, выхаванне любові да літаратуры, тэатра, беларускай мовы, стымуляванне творчага самавыяўлення. Плануецца таксама стварэнне дакументальных стужак і тэлевізійных ролікаў і выданне асаблівай кнігі пра гісторыю тэатра з каштоўнымі архіўнымі матэрыяламі.

Купалаўскі пачне займацца інфармацыйна-выдавецкімі праектамі — хутка будзе прадстаўлены першы нумар часопіса, які не толькі расказае пра гісторыю

нацыю, беларускай мовай і культураю, таму падтрымкай Купалаўскага тэатра вельмі зацікаўлена. Адным з самых адметных сумесных праектаў паміж тэатрам і кампаніяй у межах стагадовага юбілею Купалаўскага стане бясплатная прамае трансляцыя на відэасэрвісе VOKA знакавых спектакляў тэатра. Раз на месяц іх можна будзе ўбачыць ў сеціве. Трансляцыі спектакляў будуць даступныя выключна ў рэжыме рэальнага часу, што толькі ўзмоцніць адчуванне прысутнасці ў тэатральнай зале.

— Для нас вялікі гонар працягнуць супрацоўніцтва з Купалаўскім тэатрам у статусе генеральнага партнёра 100-га сезона, — адзначыў на прэс-канферэнцыі намеснік генеральнага дырэктара кампаніі А1 па лічбавых платформах і кантэнтну Антон Бладзік. — Відэатрансляцыі спектакляў — сучасны распаўсюджаны фармат, які карыстаецца велізарным попытам у прыхільнікаў тэатра па ўсім свеце. Ён дазваляе аб'яднаць розныя віды мастацтва і вывесці ўражання ад спектакля на новы ўзровень. Да гэтай жа мэты імкнёмся, жадаючы пашырыць межы адчуванняў і ўражанняў гледача. Мнагакамерная мастацкая здымка ў Full HD дазволіць максімальна паглыбіцца ў атмасферу спектакля, а новыя ракурсы дапамогуць па-іншаму зірнуць на пастаноўку, нават калі вы глядзелі яе ўжо не адзін раз. Да таго ж такі фармат дае магчымасць убачыць спектаклі Купалаўскага тэатра ў любым пункце Беларусі, што для жыхароў рэгіёнаў асабліва каштоўна.

Першая трансляцыя ў такім фармаце адбудзецца 21 верасня. Будзе паказаны самы папулярны сярод гледачоў спектакль «Радзіва "Прудок"».

На прэс-канферэнцыі Павел Латушка падкрэсліў, што гледачоў чакае яшчэ больш сюрпрызаў. Пакуль тэатр не хоча адкрываць усе карты. Але наступова інфармацыя пра падзеі будзе з'яўляцца ў сродках масавай інфармацыі.

Вікторыя АСКЕРА

Яго называюць тэатральнай скарбніцай Беларусі. Знакаміты Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы 3 верасня традыцыйна паказам спектакля «Паўлінка» ўвайшоў у новы, соты, сезон, тым самым распачаў святкаванне 100-годдзя з моманту стварэння. Дата знакавая і важная, бо Купалаўскі тэатр — гісторыя нашай краіны, беларускай культуры і кожнага з нас. 3 нагоды юбілею ў тэатры плануецца шэраг урачыстых мерапрыемстваў, інфармацыйна-выдавецкіх праектаў, гастроліў і, вядома ж, прэм'ера на галоўнай і камернай сцэнах. На мінулым тыдні ў Каміннай зале тэатра адбылася маштабная прэс-канферэнцыя, дзе кіраўніцтва, супрацоўнікі і спонсары агучылі, якія сюрпрызы для аматараў рыхтуе Купалаўскі.

Галоўная тэндэнцыя тэатра — рухацца наперад і не забываць асноўныя прыцыпы функцыянавання тэатральнай прасторы: баланс паміж класічным, сучасным і наватарскім.

— Тры словы будуць галоўныя для нас на працягу ўсяго юбілейнага сезона: «гісторыя», «сучаснасць» і «будучыня», — падкрэсліў на прэс-анферэнцыі дырэктар Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Павел Латушка. — Нам ёсць чым ганарыцца ў гісторыі Купалаўскага тэатра, ёсць што прадставіць на высокім творчым узроўні, і на падставе гэтага і праз гэта мы пракладаем перспектывы і ствараем асновы для будучага развіцця. З павагай да стагадовага мінулага будзем мост у заўтрашні дзень — для свайго тэатра і беларускага мастацтва ў цэлым.

На прэс-канферэнцыі ўзяў слова мастацкі кіраўнік Купалаўскага тэатра Мікалай Пінігін, які падкрэсліў, што вельмі рады прызначэнню Паўла Латушкі на пасаду генеральнага дырэктара тэатра.

— У мяне вялікі надзеі. Бо прыйшоў чалавек, які разумее, што такое культура, цікавіцца ёй, — адзначыў мастак.

ПРЭМ'ЕРЫ

У пастановачных планах тэатра на 100-ты сезон — спектакль «Кароль Лір» у рэжысуры мастацкага кіраўніка Купалаўскага тэатра Мікалая Пінігіна. Прэм'ера адбудзецца ў снежні. Сцэнаграфію да спектакля стварае Кацярына Шымановіч — лаўрэат прэстыжнай прэміі імя Івана Ушакова. Яе работы добра вядомыя кожнаму гледачу Купалаўскага тэатра па спектаклях «Запалкі», «Зямля Эльзы», «Радзіва "Прудок"» і па сумеснай працы з Сяргеем Ашухам над апошняй прэм'ерай «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях».

Самы доўгачаканы спектакль Купалаўскага ў новым сезоне — «Тутэйшыя». Пастаноўка запланавана на лета 2020 года. У спектакля няпростая гісторыя. Мікалай Пінігін паставіў яго ў 1990 годзе, у 1992-м «Тутэйшыя» атрымалі Дзяржаўную прэмію Беларусі. Потым узніклі праблемы.

— Сёлета я павінен паставіць спектакль «Тутэйшыя». Шчыра скажу, што для мяне гэта складана, — расказаў Мікалай Пінігін. — Але многія прасілі: найлепшая п'еса Купалы! Купала ў Купалаўскім тэатры ў юбілейны сезон дакладна павінен быць.

Мікалай Пінігін таксама плануе абнаўленне знакамітага спектакля «Ідылія» па творы Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча.

Балканская мазаіка

Адрыятыка як мара і мэта

Калі аднойчы ты трапіў на Адрыятычнае мора — не істотна, з якога боку яго пабачыў: з Італіі ці з Балканаў, — то, уражаны і зачараваны, будзеш імкнуцца абавязкова прыехаць сюды зноў. Два гады таму надарылася вандроўка, у час якой наведла два гарады Чарнагорыі — Будву і Котар, а таксама харвацкі Дуброўнік. І ўсё час марыла пра тое, каб вярнуцца туды яшчэ раз.

Так, у маім падарожжы з'ядналіся адразу пяць краін, чыя тэрыторыя — на Балканах, на ўзбярэжжы Адрыятыкі ці паблізу. Гэта Чарнагорыя, Боснія і Герцагавіна, Харватыя, Славакія і Італія. Былі яшчэ дзве транзітныя краіны — Літва і Польшча. Таму дарога ішла праз Вільню, стомленую летняй спякотай, дзелавую і заклапочаную ранішнюю Варшаву, куды ехала начным аўтобусам. Адтуль самалётам да Падгорыцы, аэрапорта Чарнагорыі. А з яго — да радаснай і разняволенай Адрыятыкі.

БУДВАНСКАЯ РЫЎЕРА

На вакзале Будвы мяне сустракае гаспадар апартаменту. Малады чарнявы хлопец Баян, ён жыве і працуе ў Падгорыцы. Штораз ездзіць у Будву, калі ў ягонай невялікай кватэры-студыі новыя жыхары. Дамы, яны ж вілы, стаяць шчыльна. Усё пабудаванае з каменю (пячаніку ці туфу), крэмава-пясочнага колеру. Пераважае 3—4-павярховая забудова. Часта кватэры аднаго дома маюць шматлікія лесвіцы і ўваходы. Відавочна, курортны горад, у якім сезон пачынаецца ў маі і доўжыцца да верасня, квітнее дзякуючы тым, хто тут адпачывае.

Будванская рыўера лічыцца самым буйным турыстычным цэнтрам краіны. Ёсць гарады, лёс якіх складваецца некалькі надзвычай удала. Вакол Будвы (а ёй больш як 2500 гадоў) уздымаюцца суровыя і маляўнічыя горы, а яна дугой месціцца вакол бухты. Пляжы займаюць больш як 11 кіламетраў. Адрыятычнае мора, выдатны клімат, прырода — усё вабіць падарожнікаў. Можна толькі дзвіцца з таго факта, што горад уласнага насельніцтва мае 13 тысяч, а за год яго наведвае 750 тысяч турыстаў.

Адпачываю ў Будве толькі тры дні. Але яны радасныя і насычаныя ўражаннямі. Не ўпершыню заўважаю: адпачынак варта пачынаць з рэлаксацыі, уволю паплаваць і пазагараць. А потым выпраўляцца па маршрутах турыстычных. Бо ў салёнай Адрыятыцы змеш з сябе клопаты і праблемы. Зразумееш: свет захапляльны і створаны для цудаў!

Аднойчы вечарам выправілася ў стары горад, які знаходзіцца на паўночным мысе. Каб туды трапіць, трэба крочыць уздоўж усёй бухты. Суцэльнай чаргой — кавярні, бары, рэстаранчыкі. Стары горад сустракае нечаканым шматлюддзем на вузкіх вулках, прахалодай, якая захоўваецца між высокіх сцен цёплым вечарам. Недалёка ад берага пагойдваюцца на хвалях лодачкі, прагулачныя катары, шматлікія белыя яхты, больш простыя і шыкоўныя. Глядзіш і думаеш: магчыма, менавіта так і выглядае сапраўднае свята жыцця?

ПЕРШЫЯ ПРЫГОДЫ

З Чарнагорыі еду ў Боснію і Герцагавіну. Нечаканасці пачынаюцца на вакзале ў Будве. Як ні прадумвай дарогу загадзя, без сюрпрызаў не абысціся. Квіток на аўтобус Будва — Матар забраніраваны ў Мінску. Для журналісткі скідка, таму 16 еўра. Большасць квіткаў раздрукавала дома, арыгіналы — у мабільніку. Але квіток да Матара надрукаваць забылася. Ды ў кожнай краіне — свае правілы. У аэрапорце, невялікім ці буйным, можаш паказаць білет на мабільніку. А ў Чарнагорыі кіроўца адрывае частку квітка — там, дзе перфарцыя. Верагодна, для кантролю. І вакзалы ў Чарнагорыі іншыя, чым у нас. Пероны малыя, няма выпадковых людзей. На перон не трапіш, пакуль не пакажаш квіток. Паказваю на мабільніку. Кантралёр: «Не прапушчу, ідзіце раздрукоўвайце!»

У сем раніцы?! Пакруцілася каля вакзала, кіёскаў з прынтарам няма. Давялося купляць наноў. Замоўлены праз інтэрнэт прапаў. Яшчэ і 23 еўра аддала. А іншых варыянтаў не відаць. Ад Будвы да Матара ехаць сем гадзін. Аналагічных рэйсаў сёння няма. Парушу расклад падарожжа — і далей усё пасыплецца як картачны домік.

Але дарога ад Будвы праз Котар (невялікі горад, які занесены ў спіс помнікаў ЮНЕСКА), як і праз Котарскі заліў, здатная кампенсавачы якія заўгодна адмоўныя эмоцыі. Шаша фактычна ідзе каля ўзбярэжжа. Справа — горы, злева — спуск да мора, бухты, а ў іх невялікія паселішчы. З казачнымі чарапічнымі дахамі, утульнымі

мі дамкамі, яны ўступамі спускаюцца да вады. Часам сярод роўнядзі заліва за дрэвамі мільгане маляўнічы востраў са званіцай храма.

МАСТАР

Нарэшце ў Босніі. Але чамусьці ніяк не магу знайсці агульную мову з новым мабільнікам. Ён увесь час вядзе не туды — спачатку ў Матары, пазней — у Спліце. Блукаю больш чым гадзіну па завуголлях. Нейкія дамы, шмат смецця. Прайшла кіламетры тры замест аднаго. Нарэшце выходжу да цівілізаванай прасторы. Але ніхто не можа як след патлумачыць, дзе мая вуліца.

Пакуль блукала па Матары, шукаючы свае апартаменты, некалькі разоў выходзіла на бераг рэчкі Нерэтва (на ёй пабудаваны горад). Рака нешырокая, пакручстая, пльня імклівая. Гэта дадае пейзажу адмысловую выразнасць. Больш за ўсё ўражае колер вады: ён неверагодны! Такі сустракаеш на фотаздымках з далёкіх экзатычных краін — Тайланда, Багамскіх выспаў. Як завяршэнне пейзажу ўспрымаюцца вострыя сілуэты мінарэтаў удалечыні. Матар — пяты па насельніцтве горад краіны.

Сваё жытло нарэшце знайшла. Мае апартаменты — на адной з галоўных вуліц, блізка ад Музея генацыду. Баснійская вайна ішла на працягу 1992—1995 гадоў, пра

Матар.

гэта нагадвае музей і скульптура жанчыны ў жалезнай клетцы перад ім. Але цяпер прыкмет разбурэнняў нідзе не відаць, горад жыве мірным жыццём. Архітэктурным і сэнсавым цэнтрам Матара ўспрымаецца стары мост. Ён даў гораду назву, быў пабудаваны туркамі-асманамі ў 1566-м і ўваходзіць у спіс Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА. У час баснійскай вайны быў разбураны ў выніку танкавага абстрэлу, які доўжыўся два дні. Аднаўленне ў 2004-м запатрабавала 15 мільёнаў еўра.

Збудаванне, што да вайны здолела прастаяць больш як чатыры стагоддзі і захавала прыгажосць, вядома, выклікае захапленне. Выгін моста круты, вышыня над вадой — ад 24 да 30 метраў. Сам ён абліцаваны мармуровымі пліткамі крэмавага колеру. Яны слізкія — як падмаешся на мост ці спускаешся, неабходна трымацца за парэнчы. Іначай адчуваеш сябе як на каньках. На сярэдзіне моста немагчыма спыніцца надоўга: перашкаджае пльня падарожнікаў.

Калі мінаю мост і іду ў іншую частку горада, бачу некалькі маляўнічых млыноў, іх рухае вадаспад і сіла вады. На плоскіх схілах ракі пабудаваныя рэстаранчыкі, часам нават над самім рэчышчам, а іх падлога трымаецца на металічных трохкутных балках, умацаваных у скалу.

Як звычайна бывае ў старадаўніх гарадах, вакол знакамітага месца — дзясяткі крам, чыя прадукцыя абыгрывае гістарычныя адметнасці. У Матары гэта мост, краявіды, мінарэты. Ад маляўнічага багацця, што нагадвае стракаты ўсходні кірмаш, разбягаюцца вочы.

СПЛІТ

Наступны горад у маім падарожжы — Спліт. Гэта ўжо Харватыя. Аўтобусная станцыя размешчана ўздоўж порта. Пакуль крочу ў бок хостэла, разглядаю порт. Уражваюць велізарныя караблі. Такага агромністага круізнага лайнера, як у Спліце, васьмі-ці дзясціпалубнага, раней не сустракала. Мой хостэл — побач са старым горадам. Жытло робіць прыемнае ўражанне: прасторныя пакоі, высозная, амаль пад чатыры метры, столь. Суседзі — французскія студэнты.

Пакідаю рэчы і крочу ў стары горад. Найперш аглядаю палац Дыяклетыяна, галоўную адметнасць горада. Калі ведаеш, што гэтыя будыні ўзведзеныя яшчэ ў антычнасці, у III—IV ст. нашай эры, стаўленне да іх асаблі-

вае. І вакол цябе, і пад нагамі — вякі гісторыі. Чым больш даўні помнік, тым больш хвалюе і больш эмоцыі выклікае. Сярод аналагічных пабудов Рымскай імперыі палац лічыцца найбольш захаваным, ён мае прамавугольную форму і займае плошчу каля трох гектараў. Уражваюць магутныя сцены вышынёй да 20 метраў і вежы. З пятнаццаці захавалася толькі тры.

Спліт.

Цэнтральная плошча комплексу, Перыстыль, — нібы грандыёзная дэкарацыя для магчымых пастановак. Яны сапраўды ладзяцца, але пакуль пры дзённым святле публіка аглядае архітэктурныя адметнасці і з ахвотай фатаграфуецца са старажытнымі рымлянамі (пераапанутымі артыстамі). Узводзілі палац з цэгля, вапняку, туфу, мармуру. Сцены і маставыя маюць адценне слановай косці або колер бледна-пясочны. Ідзеш па каменным бруку і разумееш: ён слізкі і блішчыць ад падэшваў тысяч людзей, якія тут прайшлі. Згадаю: штогод Спліт вабіць больш ад 400 тысяч турыстаў. Нездарма з 1979-га палац і гістарычны цэнтр Спліта ахоўваецца ЮНЕСКА і лічыцца ў спісе Сусветнай спадчыны.

Бульвар, які ідзе ўздоўж мора, неверагодна прыгожы. Менавіта на яго выходзіць частка будынкаў палаца Дыяклетыяна. Суседнія будыні ўзведзены ў тым жа стылі, маюць тыя ж колеры фасадаў, утвараючы ансамбль. Сяджу на спліцкім бульвары. За спінай — порт. Яхты, яхтакі, караблікі, малыя і большыя памераў. Уздоўж мора — роўныя шэрагі пальмаў. Між імі — кусты ярка-ружовых алеандраў. Цікава: пальмы не даюць тустога і тры-валага ценю. Таму лаўкі, якія апынаюцца ў цені высокага кустоў, увесь час занятыя. Пад навесамі ідуць доўгія шэрагі кавярняў, дзе шмат радаснай і вясёлай публікі. Не першы раз заўважаю: чым больш старадаўні горад, чым больш шыкоўна ён выглядае, тым лепей сябе ў ім адчуваеш. З усяго балканскага падарожжа Спліт пакінуў самыя яркія ўспаміны.

ЯК ПРАДСТАВІЦЬ БЕЛАРУСЬ?

Далей выпраўляюся ў харвацкі Задар. Ён таксама на ўзбярэжжы Адрыятыкі. Начую ў невялікім хостэле. Мая суседка ў пакоі — з Паўднёвай Карэі, яна настаўніца спецыяліпліну ў школе. Размаўляем па-англійску. Заўважу, фанетыка ў японцаў, кітайцаў, карэйцаў істотна адрозніваецца ад еўрапейскай.

Пра Беларусь дзяўчына не ведае і нават не чула. Нечакана паўстала задача: хутка і экспромтам прадставіць уласную краіну. Пачала з таго, што мы знаходзімся між Польшчай і Расіяй. Больш дасціпны варыянт: агромністая Расія — між Беларуссю і Кітаем. Гэтая версія суразмоўцы спадабалася больш. Карэянка спытала пра знакамітасцяў. Я згадала: славетныя галівудскія зоркі Кірк Дуглас і Скарлет Ёхансан мелі продкаў з маёй краіны. Не дзейнічае. Што ў рэшце рэшт уразіла суседку? Што Марк Шагал нарадзіўся ў Віцебску. «О-о!...» — пацула непадобнае захапленне.

У невялікім Задары, дзе жыве 75 тысяч, а падчас летняга сезона насельніцтва павялічваецца ўдвая, цудоўна захаваўся гістарычны цэнтр. Але падарожнікаў асабліва вабяць дзве адметнасці: марскі арган і сонечная інсталляцыя. У пэўны момант горад паўстаў перад пытаннем: як упарадкаваць адзін з закінутых берагоў? Архітэктар Нікола Бачыш прапанаваў дасціпнае і арыгінальнае рашэнне: ягонае каменная лесвіца мае даўжыню 70 метраў. У прыступкі набярэжнай умантаваныя 35 труб. Марская вада штурхае паветра ў трубы, і таму ўвесь час узнікаюць гукі рознай сілы і даўжыні.

Недалёка ад набярэжнай, дзе звычайна натоўп падарожнікаў, яшчэ адна «разыначка» — светлавая інсталляцыя. Аўтар і вынаходнік той самы — Бачыш. Вялікае кола, агароджанае з усіх бакоў, складзена з плітак блакітнага колеру. На працягу дня яно назапашвае энергію сонца, а ў прыцемках пачынае выпраменьваць фантастычнае святло.

Але ўражаннямі Задара падарожжа па Балканах не скончылася. Наперадзе мяне чакае Заграб — сталіца Харватыі, Любляна — сталіца Славеніі і нарэшце Венецыя.

ЯК АДКРЫЦЬ ГЭТЫ БУНКЕР?!

Першыя ўражанні ад Заграба, сталіцы Харватыі, пачаліся ў мінорнай танальнасці. Папярэднія гарады, дзе я спынялася (Будва, Спліт, Задар), знаходзяцца на ўзбярэжжы. Клімат міжземнаморскі, радасна-камфортны. У Заграбе халаднавата і дождж. Разумею: цяпер я ў глыбіні Балкан. Дастаю парасон, знаходжу ў мабільніку праграму maps.me, якая вядзе цябе па горадзе і дапамагае адшукаць патрэбны адрас. Ужо позні вечар, цёмна і няўтульна. Горад напаяўны, дзе-нідзе трапляюцца мінакі. Дзікавата, але ісці ўсяго кіламетры два.

Невялічкія гатэлі, дзе няма адміністратара, — новы павеў у турызме. Інакш кажучы, цябе ніхто не сустракае. Знайшла патрэбны дом. Набраўшы код, адкрыла пад'езд. Увайшла. Надпіс і стрэлка паказвае, куды далей. Потым — код, каб трапіць у гатэль. Увайшла. Белы калідор, некалькі дзвярэй. Каб апынуцца ў сваім пакоі, трэба набраць яшчэ адзін код. Спрабую адкрыць. Адзін раз, другі, трэці. Выніку — нуль! Святло ў калідоры знікае, бо датчык рэагуе на рухі. Натуральны падземны бункер! Цяпер блізка да 12 ночы, доўга ехала, стамілася. Хачу піць, есці і спаць. А тут — ніяк! У калідоры на крэсле ўладкавацца, ці што? Сітуацыя недарэчная, адчуваю сябе дурніцай. Тэлефаную ў Мінск. Сын кажа: «Спрабуй!». Ніякага выніку. І што рабіць?

Пастукалася ў суседнія дзверы. Адкрыў хлопец, кітаец ці японец, таксама падарожнік. На англійскай патлумачыла, ён узяўся дапамагчы. З першага ці з другога разу, але дзверы ў яго... адчыніліся. Казка! Узнікае адчуванне шчасця. Увайшла і зноў паглядзела інструкцыю, якую дасылаў гаспадар гатэля.

ШТО ЗДЗІВІЛА Ё ЗАГРАБЕ?

Праўда, вечаровы «штурм бункера» ўсё ж не пераходзіў наступным днём убачыць галоўны адметнасці харвацкай сталіцы. Адлегласць паміж Мінскам і Заграбам вялікая, і хутчэй за ўсё наўрад ці калі сюды траплю. Горад аглядала пехатой. У такім выпадку праходзіш 10—12 кіламетраў, затое не звязаны з транспартам і перасадкамі. Калі робіш акцэнт на агульным абліччы горада, яго архітэктурных помнікаў, у пэўны момант разумееш: у культурнай прасторы кожнай краіны існуе ўласная іерархія каштоўнасцяў. Яе складаюць імёны знакамітых гістарычных дзеячаў, пісьменнікаў, мастакоў, якія ты не ведаеш. А каб у іерархіі разабрацца, трэба паглыбіцца ў яе надоўга.

Заграб. Плошча Ёсіпа Елачыча.

У кожнай еўрапейскай сталіцы ёсць тое, што здзіўляе. У Заграбе, чья назва тлумачыцца, як «за грэбнем гары», ёсць гістарычны цэнтр, які называюць Горні, і сучасны — Дольны. Амаль як у біблейскіх кнігах. Насельніцтва — каля 800 тысяч, а турыстаў за год — удвая болей. Бо ёсць на што глядзець. Для гэтай колькасці жыхароў і турыстаў існуе ажно 16 тэатраў, 22 музеі, 31 галерэя.

Дзівіць павага да ўласнай гісторыі і пашана да нацыянальных герояў. Калі трапляеш на плошчу караля Таміслава, самую вялікую ў Заграбе, дзе з аднаго боку гмах чыгуначнага вакзала, дык у цэнтры зялёнай прасторы бачыш помнік каралю. На гэтай жа тэрыторыі, але бліжэй да музейнага будынка, рыхтаваліся да open-air фестывалю класічнай музыкі — *Zagreb classic*.

На плошчы Харвацкай рэспублікі знаходзяцца будынак Заграбскага ўніверсітэта і надзвычай прыгожы будынак Нацыянальнага тэатра (апошні ўзведзены ў XIX стагоддзі, у стылі ракако і неабарока). Аглядаеш тэатр, а потым згадваеш: тут і на іншых заграбскіх сценах выступалі такія сусветныя велічыні, як Феранц Ліст, Рыхард Штраус, Сара Бернар, Лоўрэнс Аліўе, Марыя дэль Монака, Хасэ Карэрас, Пітэр Брук, Вів'ен Лі.

Ад плошчы Ёсіпа Елачыча, цэнтральнай ў Ніжнім горадзе, падымаюся да Заграбскага сабора, узнёслага і стромкага. Ён пакідае моцнае ўражанне. Хоць звонку ідуць рэстаўрацыйныя работы, а адна з вежаў зацягнутая сеткай. Потым даведваюся: будаўніцтва сабора пачалося ў 1093-м (першая згадка пра Мінск у «Аповесці мінулых гадоў» датуецца 1067-м). У 1242-м будынак быў разбураны мангольскім нашэсцем, а потым адноўлены. Пагадзіцеся: шчаслівая краіна, якая здолела захаваць культывыя збудаванні такога даўняга часу.

БЕЛЫЯ ПАРАШУТЫ НАД ПАРКАМ

У цэнтры горада парк з вясёлымі зялёнымі лужкамі. Стаяць лаўкі, ёсць шматлікія ўказальнікі, якія падказваюць, у якім кірунку ісці да помніка. Пазначана і адлегласць.

Парк здзівіў і фестывалем, які ладзіўся для ўсіх ахвотных. Але большасць прысутных — сем'і з дзецьмі. Так, на вуліцы лета, але дзень будзённы. Па ўсёй прасторы зялёных газонаў — складныя крэслы, нізкія, драўляныя. Дзеці гуляюць з канструктарамі, малююць, лепяць. Бацькі назіраюць і размаўляюць. Там, дзе заканчваецца газон, уздоўж асфальтаванай дарожкі, — выстаўка і продаж розных кніг для дзяцей. А над прасторай парку, радаснага і нязмушанага сямейнага свята лунаюць у паветры белыя парашуты. А можа, больш дакладна назваць іх дызайнерскімі інсталяцыямі ў выглядзе велізарных грыбоў?

ВОЗЕРА БЛЕД

Ад сталіцы Харватыі мой шлях ляжыць да сталіцы Славеніі. Едзем праз італьянскі Трыест. Бліжэй да вечара я на месцы. Знаёмыя, якія два-тры гады таму трапілі ў Славенію, раілі не толькі аглядзець Любляну, але і абавязкова з'ездзіць на возера Блед. Тым больш ад сталіцы яно знаходзіцца недалёка, транспарт выпраўляецца кожныя паўгадзіны. Па тым, якім паўночкім быў аўтобус, а ў ім прадстаўнікі самых розных нацый, здагадалася: слава пра гэты куток Славеніі ідзе далёка.

Скажу шчыра: калі на свеце існуюць райскія куткі, дык возера Блед — менавіта адно з іх: празрыстае каля берагоў, дзе заўважаеш калоніі дробных рыбак.

Мае знаёмыя ездзілі на Блед кампаніяй, іх было чацвёра, таму ўзялі напакат лодку і аглядалі з вады маляўнічыя азёрныя і горныя пейзажы. Але я падарожнічала сама, сядзець на вёслах ў адзіноце не рызыкнула. Таму вырашыла прайсціся ўздоўж берага. Падумала: калі стамлюся, дык вярнуся. Вакол возера — горы, зарослыя густым лесам: то больш высокія, то меншыя, але заўжды прывабныя. Праз пэўныя адмежкі дарогі можна пасядзець па лаўцы і адпачыць. Дзе-нідзе трапляюцца агароджаныя тэрыторыі з віламі (ці там жывуць гаспадары, ці іх здаюць у арэнду), спартыўныя збудаванні для трэніровак. На ўчастках, дзе траса для машын нешырокая, спецыяльна пабудавалі з драўляных дошчак дарожку каля вады.

Разы чатыры ці пяць трапіліся пляжы з мноствам сем'яў, дзяцей, кампаній падлеткаў. На адным з такіх пляжаў з вялікім задавальненнем і я пасядзела на драўляных мастках, боўтаючы нагамі ў вадзе. Бо дзень гарачы, а азёрная вільгаць прыемная. Ні крыкаў, ні раздражнення, ні гучнай музыкі.

Калі прайшла палову дарогі вакол возера, падумала: нецікава вяртацца тымі самымі сцежкамі. У выніку, як засведчыў фітнес-браслет, восем кіламетраў адолела за тры з паловай, мо за чатыры гадзіны. Але спынялася на пляжы і на адным з лужкоў. Побач з возерам неверагодна лёгка дыхаць. Дый уся атмасфера настройвае на спакойны, гарманічны лад. Думаеш: як прыгожа, як спакойна і радасна!

Вечарам таго ж дня з ахвотай пасядзела на набярэжнай рэчкі Любляніца. Паназірала за жыццярэдасным натоўпам, наведвальнікамі шматлікіх кавярняў і бараў.

Зранку ўладкавалася на турыстычным паравозіку, дзе экскурсія гучыць на зразумелай табе мове, а маршрут дае магчымасць убачыць многія адметныя мясціны славенскай сталіцы, у тым ліку Люблянскі град, парк Цівалі, Трайны мост і Мост Дракона (апошні лічыцца сімвалам горада), плошчу паэта Прэшэрна, які напісаў гімн краіны. Маючы колькі вольнага часу, паспела з'есці марожанае, сядзець на прыступках Ратушы, адначасова палюбавацца знакамітым фантамам трох рэк перад ёй, пазнаёміцца з немаладой жанчынай, карэннай жыхаркай горада, і крыху пагаварыць з ёй пра раманы Льва Талстога. Яно і праўда: як карабель назавеш, так ён і паплыве. У маляўнічай і гасціннай славенскай сталіцы міжволі прыходзіш да высновы: Любляна ўтварылася ад слова «любоў».

Венецыя.

ЯК ТРАПІЦЬ У ВЕНЕЦЫЮ?

Апошні пункт майго падарожжа, так бы мовіць, вішанька на торце, — незвычайны горад. Ён не можа быць нецікавы, ён ніколі не надакучыць, ад яго ніколі не стомішся. Гэта Венецыя.

Але ад пачатку нешта пайшло не так. Прыехаўшы ў гарадок Местрэ, я гадзіны паўтары безвынікова шукала хостэл. Італьянскай не ведаю. Памылкова звярнула не ў свой раён — вечар, цемра, нейкія агромністыя масты... У які бок ісці? Але ў рэшце рэшт жытло знайшла.

Наступным днём сітуацыя яшчэ больш нервовая. Раніцай, пакінуўшы рэчы ў хостэле, спрабую набыць квіток на электрычку. Да Венецыі астраўной. Ды як знарок чыгунка аб'явіла забастоўку — на той дзень, палову якога меркавала прысвяціць экскурсіі. Прыгарадныя цягнікі ўвогуле не ходзяць. І што рабіць? Калі ў Венецыю не даеду, шкада, але можна перажыць. Але як трапіць у аэрапорт Трэвіза, адкуль вылятае мой самалёт да Вільні? Калі не даеду, дзе я куплю іншыя квіток? А колькі ён каштуе? Шок! Спытала ў таксіста: «Колькі да Трэвіза?» Адказвае: «60 еўра». Ага, разгаўся! Квіток, куплены загадзя, каштаваў усяго 3,5 еўра.

Пакруцілася на вакзале. Ну, не бывае, каб ніякага выйсця! У пэўны момант здагадалася: калі ў касе ёсць аўтобусныя квітки ў аэрапорт Марка Пола, дык павінны быць і ў мой. Набыла! Цяпер дыхаць лягчэй. Потым малды менеджер у касе чыгункі падказаў: існуе аўтобус № 2, які вязе ў астраўную Венецыю. Кошт праезду — 3 еўра.

У рэшце рэшт усё склалася. І ў Венецыю з'ездзіла на палову дня. З захапленнем разглядала фантастычныя фасады палацаў, аздабленні, маскі і муранскае шкло ў вітрынах. І ў Трэвіза трапіла своечасова. Праўда, з-за моцнага дажджу, нават залевы, на якую пасажыры пазіралі здзіўлена, усе рэйсы запар адкладваліся. Зала чакання перапоўненая. Паўстала сумнеўная перспектыва: калі самалёт спозніцца, не паспею на аўтобус з Вільні ў Мінск. У выніку незапланаваная начоўка і дадатковыя выдаткі? Але дождж скончыўся гэтак жа імкліва, як і пачаўся.

Прыляцела ў Вільню. Там ішоў такі ж дождж, як у Трэвіза. Толькі халодны. У шэрым паветры — туман і вільгаць. Давялося выцягнуць з чамадана цёплыя рэчы, якія не спатрэбіліся на Адрыятыцы. Што ж зробіш... У сярэдзіне ночы ўжо адкрывала дзверы мінскай кватэры. Але гэта ні з чым не параўнальна адчуванні: прачнуцца ранкам наступнага дня і падумаць, што яшчэ суткі таму я блукала па старадаўніх вулачках Венецыі, існавала ў іншай прасторы і іншым часе. Засталося крыху перавесці дух, адпачыць і... пачаць думаць пра новае падарожжа.

Таццяна МУШЫНСКАЯ, фота аўтар

Скарбонка Спадчыны

Фота: Алена Шаўчук

«І хата з дрывамі, і мужык з лапцямі»

Старажытны абутак як сувенір і лекавы сродак

Старыя лапці звычайна спальвалі ў пачатку вясны, на Масленіцу, новыя рабілі ў пачатку восені. На Ушэсце казалі: «Бога ў лапці абуваем і на неба адпраўляем». Існавала і такое павер'е: хто на Гракоўніка, што прыпадае на сярэдзіну красавіка, у новыя лапці абуецца, у таго ўвесь дзень будзе шыя рыпець. Як амаль кожны важны прадмет, што выкарыстоўваўся ў гаспадарцы, лапці нашы продкі шанавалі, выраблялі па правілах, а майстэрства іх пляцення перадавалі з пакалення ў пакаленне.

*Не праклінайце
Лапцяў ліповых,
Не пагарджайце
Лапцяў лазовых.
З імі шануйце
Цяжкую працу.*

Так пісаў падчас Першай расійскай рэвалюцыі Янка Купала, а праз два дзесяцігоддзі рэвалюцыянер Міхась Чарот выдаў паэму «Беларусь лапцюжная». Сапраўды, доўгі час у літаратуры і культуры лапці былі сімвалам беднасці ды неадукванасці беларускага селяніна, яго цяжкай працы, безвыходнасці сацыяльнага становішча. Але ўжо сёння, праз стагоддзе, лапці — сувенір і экалагічны, ды нават лекавы абутак. Навукоўцы даказалі іх зручнасць, рацыянальнасць выкарыстання і паказалі логіку, якой кіраваліся нашы продкі, калі іх насілі.

Напэўна, з-за простасці вырабу, таннасці матэрыялу і нетрываласці такога абутку правілы пляцення лапцей не запісвалі, а проста тлумачылі вусна. Таму ў многіх мясцінах краіны рамяство ў яго традыцыйным выглядзе не захавалася. Але на Дрыбіншчыне плесці лапці сёння могуць нават дзеці. Раней гэты занятак быў распаўсюджаны на ўсёй тэрыторыі Дрыбінскага раёна, а цяпер адноўлены мясцовымі майстрамі і з'яўляецца аб'ектам нематэрыяльнай культурнай спадчыны краіны.

Лапці — самы старажытны абутак ва Усходняй Еўропе, вельмі зручны, лёгкі, прасторны, ногі яго амаль не адчуваюць. І ў спякоту, і ў холад продкі хадзілі ў лапцях. У наш час фактычна як абутак не выкарыстоўваюцца — хутчэй сувенір, лекавы сродак (навукоўцы даказалі карысць нашэння лапцей для паляпшэння кровазвароту, дактары асабліва рэкамендуць хадзіць у іх людзям сталага ўзросту і цяжарным жанчынам), элемент сцэнічнага касцюма, а яшчэ важны элемент народных абрадаў.

З аднаго боку, лапці — зусім просты і танны абутак. Але ён выратаваў нашых продкаў і ўлетку, і ўзімку. Вельмі зручнымі былі ва ўмовах балоцістай мясцовасці Дрыбіншчыны: вада і бруд у іх не затрымліваліся. Найбольш трывалымі лічыліся лыкавыя лапці, зробленыя з ліпы. Яны і мяккія. Мясцовыя жыхары здабывалі лыка ў лесе ці набывалі на кірмашах. Вырабляліся лапці двума спосабамі — прамым ці касым пляценнем.

Традыцыйныя дрыбінскія лапці — з адкрытымі насамі і пяткай. Па баках выпляталіся петлі, праз якія прапускалі вяроўку ці лыка («аборы»), каб зацягнуць вакол нагі. Лапці не насілі без анучы — кавалка тканіны даўжынёй і шырынёй прыкладна паўметра. У залежнасці ад пары года анучы былі парцянныя ці суконныя. Першыя насілі, калі было цёпла, а другія — зімой, позняй восенню і ранняй вясной. У якасці зімовых ануч часцей за ўсё выкарыстоўвалі кавалкі старога андарака ці кашулі. У вялікія маразы ступню, закручаную ў суконку, абкладвалі яшчэ сенам або мяккай саломай. А зверху заварочвалі ў белыя палатняныя анучы. «Святочны» варыянт лапцей вылучаўся асаблівай белізной і акуратнасцю. Навіваць анучы і завязваць аборы вучылі з маленства, і дзеці да гадоў дзесяці добра засвойвалі гэта ўменне.

Таму нядзіўна, што сёння ў Дом рамёстваў у Дрыбіне вельмі часта дасылаюць заяўкі з гарадоў Беларусі, Расіі, Германіі. Вырабленыя на заказ лапці становяцца экспанатамі музеяў. Апроч таго, яны сталі аб'ектамі даследавання навукоўцаў, экалагічна чыстым абуткам для адпачынку.

Марына ВЕСЯЛУХА

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таяцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53
аддзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
05.09.2019 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 980

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 3168
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацыі.